

İçindekiler

97-110 (ARAŞTIRMA MAKALESİ)

Maskelenen Bir Durum: Erkeğe Yönelik Şiddetin Bibliyometrik Analizi

Şeyda ÖZTUNA, Cihangir IŞIK

(ARAŞTIRMA MAKALESİ) **111-135**

Çocukluk Döneminde Cinsel Mobbing Mağduru Bireylerin Deneyimleri

Şükran AYÇİÇEĞİ, Enver MENGÜ, Ömer Miraç YAMAN

136-150 (ARAŞTIRMA MAKALESİ)

Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeği

Nermin GÜRHAN, Emel KAYA, Resul KAYA, Burhanettin KAYA

ARAŞTIRMA

DOI: 10.59007/meyadakademi.1526195

**MASKELELENEN BİR DURUM: ERKEĞE YÖNELİK ŞİDDETİN
BİBLİYOMETRİK ANALİZİ**

Şeyda ÖZTUNA*

Cihangir IŞIK**

ÖZ

Çalışmada “erkeğe yönelik şiddet” ile ilgili alan yazında mevcut olan temel görüşleri saptamak ve bu kavrama yönelik gelecekte yapılması planlanan araştırmalara katkı sağlayacak bir zemin hazırlamak amaçlanmıştır. Araştırmaya PubMed veri tabanında 01.01.1993-15.04.2024 tarihleri arasında yer alan “erkeğe yönelik şiddet” konulu 104 bilimsel yayın çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen veriler Bibliometrix programı ile analiz edilmiştir. 1993-2024 yılları arasında PubMed veri tabanında yayımlanmış erkeğe yönelik şiddet konularını ele alan toplam 67 dergide 104 yayının olduğu, yayınların 495 yazar tarafından kaleme alındığı, 8 yayının tek yazarlı olduğu, yayınların 33’ünün uluslararası iş birliği ile yapıldığı ve yayın başı yazar sayısı ortalamasının 5.79 olduğu saptanmıştır. “Erkeğe yönelik şiddet” konusunda ülke iş birlikleri en fazla Güney Afrika ve Gana olmuştur. Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında en fazla kullanılan anahtar kelimenin “insan” olduğu bulunmuştur. Yapılan çalışma sonucunda erkeğe yönelik şiddet ile ilgili bilimsel yayınların artış gösterdiği bulunmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın erkeğe yönelik şiddet konusu ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterici bir profil sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Bibliyometrik Analiz, Erkeğe Yönelik Şiddet, Prevalans, Risk Faktörü, Şiddet

A MASKING SITUATION: BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF VIOLENCE AGAINST MEN

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the basic views in the literature on "violence against men" and to prepare a basis that will contribute to future research planned on this concept. 104 scientific publications on the subject of "violence against men" in the PubMed database between 01.01.1993-15.04.2024 were included in the study. The obtained data were analyzed with the Bibliometrix program. It was determined that there were 104 publications in 67 journals published in the PubMed database between 1993-2024 that dealt with violence against men, that the publications were written by 495 authors, that 8 publications were single-authored, that 33 of the publications were made with international collaborations, and that the average number of authors per publication was 5.79. The country collaborations on "violence against men" were the most in South Africa and Ghana. When the keywords used in the studies were examined, it was found that the most used keyword was "human". As a result of the study, it was found that scientific publications on violence against men have increased. Therefore, it is thought that this study will provide a guiding profile for researchers who want to study the subject of violence against men.

Keywords: Bibliometric Analysis, Violence Against Men, Prevalence, Risk Factor, Violence

* Dr., Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi, E-mail: seydaoztuna@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0899-1377, Sorumlu Yazar

* Uzm. Dr., Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi, E-mail: dr.cihangirisik@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8223-5457

Geliş tarihi: 01.08.2024, Kabul tarihi: 17.01.2025

1. GİRİŞ

Şiddet bireyin kendisine, başka bireye, bir gruba ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, ruhsal zarar, gelişme geriliği ya da yoksunluğa sebep olan veya sebep olabilme ihtimali olan, korkutarak ya da isteyerek fiili olarak fiziksel güç kullanımı olarak ifade edilmektedir (1).

Stresli bir durumun algılanmasından sonra ortaya çıkan gerginliğe karşı olgun olmayan savunma mekanizmalarının kullanılması sonucunda şiddet olgusunun görüldüğü belirtilmektedir (2). Şiddet olgusu sadece şiddete maruz kalan kişiyi değil, kişinin içinde bulunduğu çevresini de olumsuz olarak etkileyebilmektedir (1).

Şiddetin görüldüğü ortamlarda fiziksel, sosyal, psikolojik ve ekonomik alanlarda bazı olumsuz durumlar görülebilmektedir (3). Özellikle şiddete tanıklık eden çocuklarda görülebilen kaygı ve saldırganlık gibi durumlar, yaşamın ilerleyen dönemlerinde bazı psikolojik rahatsızlıklara zemin oluşturabilmektedir (4).

Sözel, psikolojik, ekonomik ve cinsel boyutları olan şiddet olgusunun (5) nedenleri kesin olarak bilinemese de bazı teoriler iddia edilmektedir (3):

- Biyolojik alanda şiddetin; beyin fonksiyonlarının işlerliği göz önünde bulundurularak, şiddet ile birlikte bazı hormonal ve/veya kimyasal etkileşimlerin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Dolayısıyla biyolojik olarak şiddet eylemlerinin alerji, diyet, hormonal düzensizlik, testosteronun biyokimyasal değişikliği, beyin işlev bozuklukları, tümör gibi nöropsikolojik unsurlar ve XYY sendromu gibi genetiksel faktörlere bağlı olabileceği belirtilmektedir (5).
- Psikolojik alanda şiddetin; zihinsel süreç, psikopatolojik sendromlar, içgüdüsel eylemler, ben merkezilik, hiperaktiflik, rijitlik, zekâ seviyesi, zihinsel hastalıklar, kişilik bozuklukları ve öfke gibi durumlara bağlı olabileceği düşünülmektedir (5).
- Sosyolojik alanda şiddetin; yaşam tarzını oluşturan ve şekillendiren toplumsal normlar, sosyalleşme sürecinde aksaklıklar ve kişiler arası ilişkilerde sorunlar nedeniyle oluşabileceği ifade edilmektedir (5).

Erkeğe yönelik şiddetin istatistiksel verilerinin sunulmaya başlamasıyla varlığı kabul edilse de yeterince ciddiye alınmadığı düşünülmektedir. Bu duruma erkeğe yönelik şiddet çalışmalarında yararlanılan verilerin elde edilme şeklinin etkili olduğuna inanılmaktadır. Örneğin çalışmalarda sadece kolluk kuvvetlerine ya da yalnızca sağlık kurumlarına müracaat eden olguların araştırmaya dahil edilmesi araştırmanın genellenebilirliğini ve geçerliliğini etkileyebilmektedir.

Yapılan çalışmalarda örneklem büyüklüğünün ve yönteminin de erkeğe yönelik şiddet olgusunun yeterince üzerinde durulamamasına neden olduğu düşünülmektedir. Örneğin örnekleme oluşturan kişi sayısının az

olması veya çalışmada nitel yöntemlerin kullanılması araştırmının genellenabilirliğini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca ülkemizde sosyokültürel düzey ve erkeğe atfedilen toplumsal normlar nedeniyle çalışma sayısının yetersiz olması ve diğer ülkelerde de yeterli çalışmanın olmaması erkeğe yönelik şiddet konusunun görünürlüğünü olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla şiddete maruz kalan erkeklerin gizli kurban olduklarını söyleyebiliriz (6).

Erkeklerin partnerleri tarafından şiddete maruz kaldıklarına yönelik ilk çalışmaların 1970'lerin ortalarından itibaren yapıldığı görülmektedir. Gelles (1974) çalışmasında evli kadın ve erkeklerin aile içerisinde birbirlerine eşit yoğunlukta şiddet uyguladığını belirtmektedir (7). Şiddete maruz kalan erkekler yaşadıkları bu durumu genellikle gizlemektedir. Çünkü yaşadıkları şiddeti paylaştıklarında kendilerine inanılmayacağını veya dalga konusu olabileceklerini düşünmektedirler (8).

Erkeklerin kadınlara göre daha fazla şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir (9). Çok boyutlu yaklaşım benimsenerek konu ile ilgili sistematik veri elde edilmesinin erkeğe yönelik şiddet eylemlerinin çözümünde yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bibliyometrik analiz, belirli bir alanda yapılan çalışmaların bütüncül bir yaklaşım benimsenerek sistematik biçimde incelenbilmesi amacıyla diğer araştırmacılara yol gösterici olabilmektedir (10,11). Ayrıca yinelenen bir inceleme sürecini sunma avantajı da sağlamaktadır (12). Ülkemizde ve dünyada PubMed veri tabanından elde edilen veriler değerlendirilerek birçok alanda ve konuda bibliyometrik analiz yapılmıştır. Ancak erkeğe yönelik şiddet konusunda, literatürden tespit edilebildiği kadarıyla, böyle bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı "erkeğe yönelik şiddet" ile ilgili literatürde yer alan esas noktaları saptamak ve konu ile ilgili gelecekte yapılması planlanan araştırmalara katkı sağlayacak bir temel oluşturmaktır. Bu özden hareketle yapılan bu çalışmada "erkeğe yönelik şiddet" ile ilgili yayınların bibliyometrik analizine yer verilmiştir.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Çalışma nicel araştırma metodolojisindedir ve nicel bir bilim olarak adlandırılan bibliyometrik analiz yönteminden tanımlayıcı bibliyometrik dizaynındadır.

2.2.Evren ve Örneklem

Çalışmaya PubMed veri tabanında 01.01.1993-15.04.2024 tarihleri arasında yer alan “violence against men” anahtar kavramı içeren araştırma makaleleri dahil edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, PubMed veri tabanından 01.01.1993-15.04.2024 tarihleri arasında “violence against men” anahtar kavramı içeren araştırma makaleleri bibliyometrik yöntem ile elde edilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada PubMed veri tabanından 01.01.1993-15.04.2024 tarihleri arasında “erkeğe yönelik şiddet” konulu çalışmalardan aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

- Yayın sayısı
- Yazar sayısı
- Çalışmaların yılları
- Çalışmaları yayımlayan dergiler
- Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunlukları
- Çalışmaların ülke iş birlikleri

2.5.Verilerin Analizi

Araştırmaların derinlemesine taranması ve literatürün incelenmesi sistematik değerlendirme, veri analizi ve bibliyometrik analiz ile mümkün olmaktadır (13). Bibliyometrik analiz, veri tabanlarında yer alan içeriklere ilişkin bilimsel verileri incelemeyi amaçlar. Dolayısıyla bibliyometri, belirli bir alandaki yayımlanmış bilimsel çalışmaların ölçülebilir bilgileri elde ederek istatistiki olarak inceleme yöntemidir (14). Bibliyometri ile bilimsel çalışmaların istatistiksel bir metotla değerlendirmesi yapılırken kişinin, konunun veya kurumun bilimsel iletişimdeki mevcut durumunun değerlendirmesi de yapılabilmektedir. Bu çalışmaya dahil edilen 104 bilimsel veri, Aria ve Cuccurullo (2017) tarafından geliştirilen “Bibliometrix” paket R programı ile analiz edilmiştir.

2.6.Araştırmadan Çıkarılma Kriterleri

Çalışmaya;

- 01.01.1993 öncesi ve 15.04.2024 sonrası veriler
- Şiddete maruz kalmış kadın bireyler
- 18 yaş altı erkek bireyler
- PubMed veri tabanı haricinde bulunan çalışma verileri dâhil edilmemiştir.

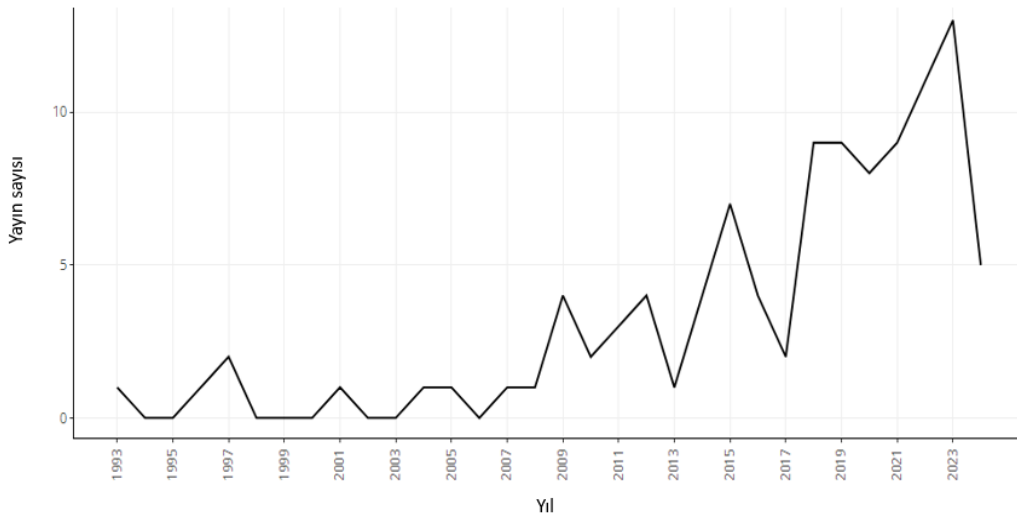
2.7.Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın etik kurul izni Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 30.05.2024 tarih ve 2024/05/23 sayılı kararı ile alınmıştır.

3.BULGU VE YORUMLAR

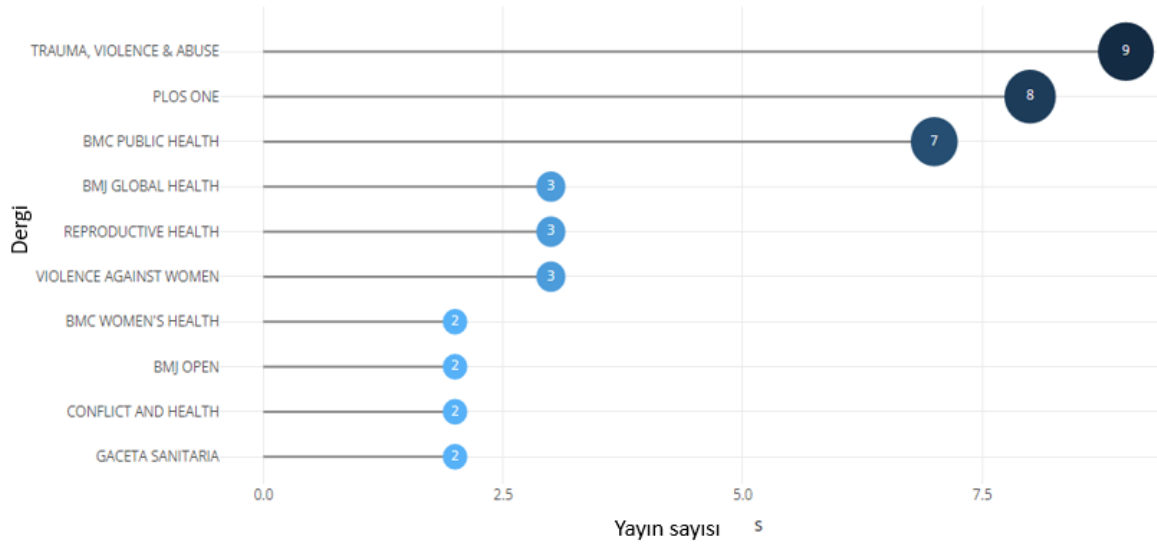
1993-2024 yılları arasında PubMed veri tabanında yayımlanmış erkeğe yönelik şiddet konularını ele alan toplam 67 dergide 104 yayının olduğu, yayınların 495 yazar tarafından kaleme alındığı, 8 yayının tek yazarlı olduğu, yayınların 33'ünün uluslararası iş birliği ile yapıldığı ve yayın başı yazar sayısı ortalamasının 5.79 olduğu saptanmıştır.

Yıllara göre yayın sayısı dağılımına bakıldığında 2015 yılında 7 yayın; 2018 ve 2019 yıllarında 9'ar yayın; 2020 yılında 8 yayın; 2021'de 9 yayın; 2022 yılında 11 yayın; 2023'te 13 yayının ve 2024 yılında ise araştırmanın yapıldığı tarihe kadar 5 yayının olduğu görülmektedir. En fazla yayının 2023 yılında olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 1).

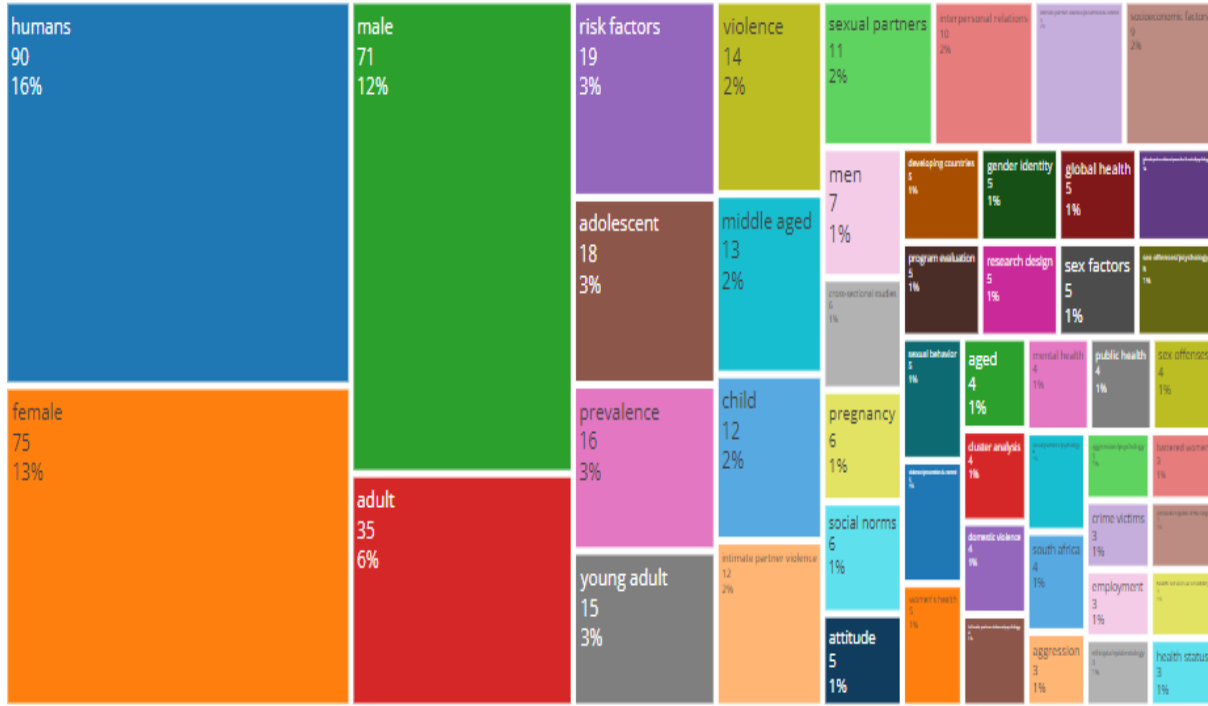
Şekil 1. Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Yayınların dergilere göre dağılımına bakıldığında, en fazla yayının Trauma, Violence & Abuse dergisinde olduğu ve bu dergide toplam 9 yayın yapıldığı; Plos One dergisinde 8 yayın; BMC Public Health dergisinde 7; BMJ Global Health dergisinde 3; Reproductive Health dergisinde 3; Violence against Women dergisinde 3; BMC Women's Health dergisinde 2; BMJ Open dergisinde 2; Conflict And Health dergisinde 2 ve Gaceta Sanitaria dergisinde 2 yayın yapıldığı bulunmuştur (Şekil 2).

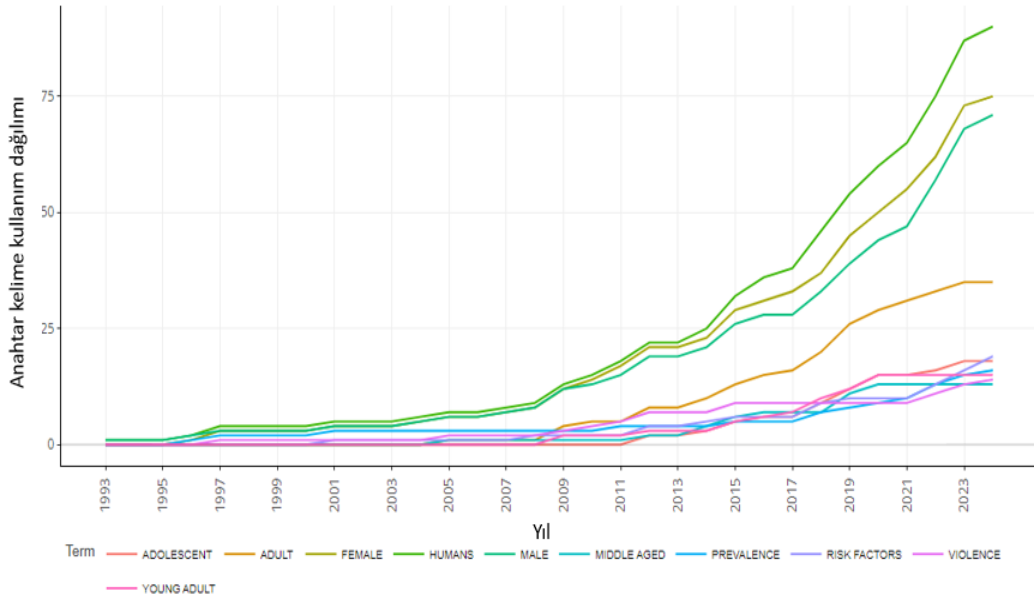
Şekil 2. Yayınların Dergilere Göre Dağılımı

Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında en fazla kullanılan anahtar kelimenin "insan" olduğu, bunu "kadın" ve "erkek" kelimelerinin takip ettiği, 4. sırada "erişkin" kelimesinin yer aldığı ve bunu "risk faktörleri", "adölesan", "prevalans", "genç erişkin" ve "şiddet" kelimelerinin takip ettiği saptanmıştır (Şekil 3).

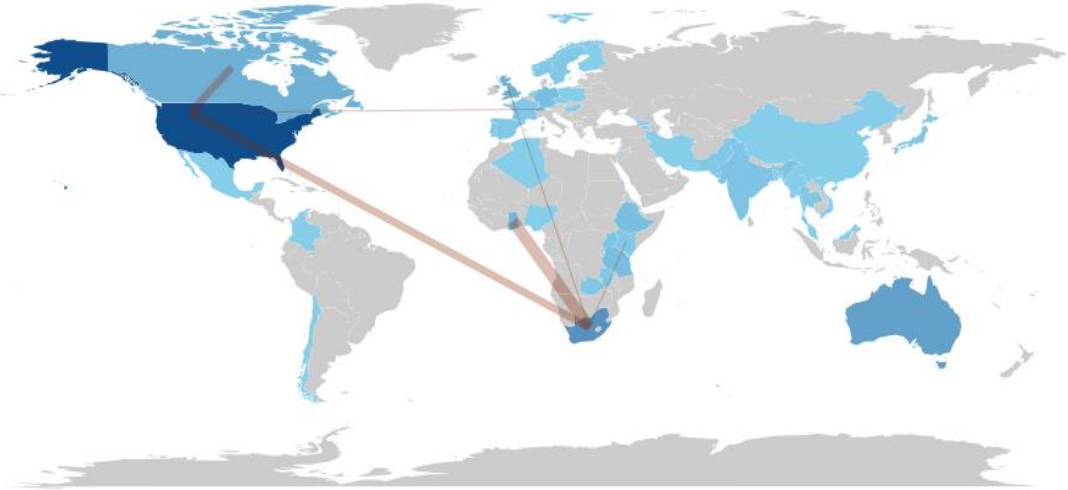
Şekil 3. Yayınlarda En Fazla Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelerin yıllara göre dağılımına bakıldığında “erkek” kelimesinin 2009 yılından; “adölesan” kelimesinin 2009 yılından; “insan” kelimesinin 1997 yılından; “kadın” kelimesinin 2009 yılından; “şiddet” kelimesinin 2005 yılından; “prevalans” kelimesinin 2010 yılından; “risk faktörü” kelimesinin 2011 yılından; “erişkin” kelimesinin 2009 yılından ve “genç erişkin” kelimesinin 2014 yılından itibaren artış gösterdiği bulunmuştur (Şekil 4).

Şekil 4. Anahtar Kelimelerin Yıllara Göre Kullanım Dağılımı

Yayınlar ülkelerin iş birliği açısından değerlendirildiğinde konu ile ilgili çalışmaların en fazla Güney Afrika ve Gana arasında olduğu ve bu iki ülkenin iş birliği ile yayımlanan 5 yayını olduğu, bunu ABD ve Kanada iş birliği ile yayımlanan 3 yayının takip ettiği bulunmuştur (Şekil 5).

Şekil 5. Ülkelerin İş Birliği ile Yayımlanan Makalelerin Şematik Dağılım Görüntüsü

4. TARTIŞMA

Uluslararası literatür taraması ve incelemesi sonucunda yakın partner şiddetine yönelik bibliyometrik analiz çalışmalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. İlgili çalışmalarda makale ve yazar sayısı, makalenin yayımlandığı dergiler ve ülkeler değerlendirilmiştir (15). Yapılan bu çalışmada PubMed veri tabanında yer alan erkeğe yönelik şiddet konusunda yayımlanmış araştırma makaleleri bibliyometrik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir.

4.1. Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Erkeklerin partnerleri tarafından şiddete maruz kaldıklarına yönelik ilk çalışmaların 1970'lerin ortalarından itibaren yapıldığı görülmektedir (7). PubMed veri tabanında şiddet çeşitleri ile ilgili az sayıda bibliyometrik çalışma bulunduğu ve bu çalışmalarda ortak yazar oranının %80-90 aralığında olduğu belirtilmiştir (15).

Bu çalışmada erkeğe yönelik şiddet konulu toplam 67 dergide yayımlanan 104 yayının 495 yazar tarafından kaleme alındığı ve bunların 8'inin tek yazarlı olduğu saptanmıştır. Yıllara göre yayın sayısı dağılımına bakıldığında en fazla yayının 2023 yılında yapıldığı ve yayın sayısının 13 olduğu bulunmuştur. Özellikle 1993 yılından itibaren konu ile ilgili çalışmalara daha fazla yer vermeye başlandığı görülmektedir. Erkeğe yönelik şiddetin değerlendirildiği çalışmaların 2023 yılından itibaren artış eğiliminde olması konuya yönelik farkındalığın arttığı ve bu nedenle çalışmalara daha fazla önem verildiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca 2023 yılından önce çalışma sayısının az olması; anahtar kelimelerden kaynaklanan sorunlar, erkek bireylerin maruz kaldıkları şiddeti paylaştıklarında kendilerine inanılmayacağını düşünmeleri ve erkeğe atfedilen toplumsal normlar nedeniyle kendileriyle dalga geçileceğinin düşünülmesi gibi durumlar sebebiyle gerçek verilere ulaşmakta sıkıntı olmuş olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

4.2. Yayınların Dergilere Göre Dağılımı

Şiddet konusunda ABD'nin en fazla bibliyometrik çalışma yayımlayan ülke olduğu belirtilmiştir (16,17). Yayınların dergilere göre dağılımına bakıldığında en fazla yayının Trauma, Violence & Abuse dergisinde olduğu ve bu dergide toplam 9 yayın yapıldığı saptanmıştır. Bu durumun sebebinin, Trauma, Violence & Abuse dergisinin yayın yerinin ABD olması düşünülebilir.

4.3. Çalışmalarda Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Çalışmalarda ortak olarak kullanılan kelimelerin saptanması ile sağlıklı bir değerlendirmenin mümkün olabileceği belirtilmiştir (18). Bu çalışmada kullanılan anahtar kelimelerin yıllara göre dağılımına bakıldığında "erkek" kelimesinin 2009 yılından itibaren artış gösterdiği ve 2021-2023

yılları arasında en yüksek seviyeye ulaştığı bulunmuştur. Bu durum “erkeğe yönelik şiddet” konusunu temel alan çalışmaların yayımlandığı dergilerin konu alanı kapsamında olduğu şeklinde düşünülebilir. Erkeğe yönelik şiddet konulu çalışmalarda başlıca anahtar kelimelerin “insan”, “kadın”, “erkek”, “erişkin”, “risk faktörleri”, “adölesan”, “prevalans”, “genç erişkin” ve “şiddet” gibi terimler olması normal bir durum olarak kabul edilebilir.

4.4. Çalışmaların Ülke İş Birlikleri

Çalışmada Güney Afrika ve Gana iş birliği ile yayımlanan 5 yayın olduğu, bunu ABD ve Kanada iş birliği ile yayımlanan 3 yayının takip ettiği bulunmuştur. Bu durum erkeğe yönelik şiddet konusunda çalışma yapan yazarın/yazarların destek talep etmemesi veya fonlama sürecinde aksaklık yaşaması şeklinde yorumlanabilir.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

Tüm toplumları etkileyebilen şiddet olgusu her geçen gün artmaktadır (3) ve şiddet ile karşı karşıya kalan birey ve toplumlarda anksiyete, korku, geri çekilme ve kaçınma gibi durumlar görülebilmektedir (19). Araştırma PubMed veri tabanında indekslenen “erkeğe yönelik şiddet” konulu araştırmaların bibliyometrik analizi ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, erkeğe yönelik şiddet konusunda akademik ve toplumsal duyarlılığın nasıl olduğu dikkate alınarak ilgili sorunun çözümünde sistematik bir literatür oluşturulması amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre aşağıda belirtilen durumların uygulanmasının yararlı olabileceğini öngörmekteyiz:

- 1993-2024 yılları arasında PubMed veri tabanında yayımlanmış erkeğe yönelik şiddet konularını ele alan toplam 67 dergide 104 yayının olduğu saptanmıştır. 2023’te 13 yayının ve 2024 yılında ise araştırmanın yapıldığı tarihe kadar 5 yayının olduğu görülmektedir. En fazla yayının 2023 yılında olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bibliyometrik analize ilişkin bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. 01.01.1993 öncesi ve 15.04.2024 sonrası veriler yapılan bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmaya dahil edilmeyen tarih aralığında PubMed veri tabanında bulunan ve eklenen yeni yayınlardan toplanacak verilerin analizinde farklılıklar görülebilir. Dolayısıyla farkındalık oluşturulabilmesi amacıyla erkeğe yönelik şiddet konulu makalelerin taranması, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilebilmesi ve yorumlanabilmesi konunun çözüm sürecinde araştırmacılara yol gösterici olacaktır. Bu nedenle farklı veri tabanlarından elde edilecek veriler ile konu ayrıntılı şekilde incelenebilir.
- Fiziksel şiddeti; küfür, tehdit, tahrik, aşağılama, hakaret ve küçümseme gibi sözel baskılar tetikleyebilmektedir. Kadın Dayanışma Vakfı da sözel şiddetin görülme sıklığının daha fazla olduğunu ifade etmektedir (20). Amerika NISVS verilerini değerlendiren Hoff (2012), şiddete maruz kalanların %58,3’ünün erkek, %41,7’sinin kadın

olduğunu bildirmektedir. Aynı araştırmada sözel şiddete maruz kalanların %53'ünün erkek, %47'sinin kadın olduğu da belirtilmektedir (21). Çalışmalarda kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında en fazla kullanılan anahtar kelimenin "insan" olduğu, bunu "kadın" ve "erkek" kelimelerinin takip ettiği; yıllara göre dağılımına bakıldığında "erkek" kelimesinin 2009 yılından kullanımının arttığı saptanmıştır. Erkeğe yönelik şiddetin yaygınlık tahminleri, değerlendirilen şiddetin türüne göre bir çalışmadan diğerine farklılık gösterebilir. Şiddetin bireylerde fiziksel ve ruhsal iyilik halinin bozulmasına neden olduğu bilinmekle birlikte kişinin değerlendirmesinde ruhsal durum değerlendirmesine öncelik verilmemesinin bu duruma sebep olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla yaşanan sözel şiddet olaylarının da rapor edilmesinin şiddetin önlenmesinde önemli olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle erkeklerin maruz kaldığı sözel şiddet olgusuna yer verilerek konunun detaylı incelenmesi önemli olabilir.

- Kanıta dayalı uygulamalar, günümüzde bireylerin bakım ihtiyaçlarını ve tercihlerini göz önünde bulundurarak güncel ve yüksek kaliteli bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır (22). Çalışmada yayınların en fazla Güney Afrika ve Gana arasında iş birliği ile yapıldığı tespit edilmiştir. Türkiye'de ise erkeğe yönelik şiddet çalışmalarının PubMed veri tabanında istenilen oranda olmadığını söyleyebiliriz. Bu özden hareketle erkeğe yönelik şiddet konusunda çalışma yapmak isteyen bilim insanlarının çok paydaşlı bir zeminde buluşmasının sağlanması amacıyla eğitimlerin planlanması ve verilmesi önerilebilir.
- Şiddete maruz kalan ve/veya şiddete tanıklık eden bireylerde ortaya çıkabilecek ruhsal ve fiziksel iyilik halinin bozulmasına ilişkin durumları en aza indirebilmek ya da engelleyebilmek amacıyla bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara "erkeğe yönelik şiddet" konulu çalışmaların yayın türleri, indeksleri ve yayın dili genişletilerek kapsamlı araştırma yapmaları önerilebilir.

KAYNAKÇA

1. World Health Organization. Responding to İntimate Partner Violence and Sexual Violence Against Women- WHO Clinical and Policy Guidelines. Italy: World Health Organization. 2013.
2. Gürhan N, Erdoğan G, Seyran F. Cinsel şiddet. MEYAD Akademi. 2020;1(1):59-65.
3. Gürhan N. İstismar/Şiddet ve ihmal mağdurları. İçinde: Özcan CT, Gürhan N, editör. Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinin temelleri. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevleri, 2016; s. 694-717.
4. Lewis AJ, Austin E, Knapp R, Vaiano T, Galbally M. Perinatal maternal mental health, fetal programming and child development. Healthcare (Basel). 2015;3:1212-1227.
5. Gürhan N. Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği. Nobel Tıp Kitabevleri; 2016.
6. Tsui V, Cheung M, Leung P. "Help-seeking among Male Victims of Partner Abuse: Men's Hard Times". JOCP. 2010;38(6):769-780 DOI: 10.1002/jcop.20394
7. Adak N. Madalyonun öteki yüzü: erkeğe yönelik şiddet. SAD/JSR. 2013;16(2):1-28.
8. Kumar A. "Domestic Violence against Men in India: A Perspective". J Hum Behav Soc Environ. 2012;22:290-296.
9. Tjaden P, Thoennes N. Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence: Findings From the National Violence Against Women Survey NCJ 181867; 2000.
10. Singh G, Singh A, Chaturvedi S, Khan S. Workplace violence against resident doctors: A multicentric study from government medical colleges of uttar pradesh. Indian J Public Health. 2019;63(2):143-146. DOI: 10.4103/ijph.IJPH_70_18
11. Seyran F, Gürhan N. Eğitim kurumlarında öğrenciler arasında yaygınlaşan şiddet: Okul zorbalığı üzerine bibliyometrik bir araştırma. KEFAD. 2021;22(3):1690-1723.
12. Aria M, Cuccurullo C. Bibliometrix: An r-tool for comprehensive science mapping analysis. Journal of Informetrics. 2017;11(4):959-975. DOI: 10.1016/j.joi.2017.08.007
13. Koc O. Web of Science üzerinde indekslenen kadına yönelik şiddet araştırmalarına bibliyometrik bir bakış. İUKAD. 2020;21:19-35. DOI: 10.26650/iukad.2020.21.002
14. Chen WC, Hwu HG, Kung SM, Chiu, HJ, Wang JD. Prevalence and determinants of workplace violence of health care workers in a psychiatric hospital in Taiwan. JOH. 2008;50(3):288-293.
15. Wu Y, Chen J, Fang H, Wan Y. Intimate partner violence: A bibliometric review of literature. Int J Environ Res Public Health. 2020;17(15): 5607. DOI: 10.3390/ijerph17155607
16. Cebrino J, De la Cruz SP. A worldwide bibliometric analysis of published literature on workplace violence in healthcare personnel. PLoS ONE. 2020;15(11):116. DOI: 10.1371/journal.pone.0242781
17. Seyran F. İşyeri şiddeti çalışmalarının bibliyometrik analizi. OPUS International Journal of Society Researches. 2021;17(36):2868-2889.

18. Ohniwa RL, Hibino A, Takeyasu K. Trends in research foci in life science fields over the last 30 years monitored by emerging topics. *Scientometrics*. 2010;85(1):111-127.
19. Bisson JI. Post-traumatic stress disorder. *Occupational Medicine*. 2007;57(6):399-403.
20. Öztürk M. Şiddet'i 'cinsiyet'e bölmek: Erkeğe yönelik şiddetin perdelenmesi. *DÜSBED*. 2021;(27):15-27.
21. Hoff B. US National Survey: more men than women victims of intimate partner violence". *JACPR*. 2012;4(3):155-163.
22. Borbasi S, Jackson D, Lockwood C. Undertaking a clinical audit. Courtney, MD, editör. *Evidence for Nursing Practice*. 1st ed., Elsevier Company, Sydney, Australia, 2005; s. 148-167.

ARAŞTIRMA

DOI: 10.59007/meyadakademi.1556207

**ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE CİNSEL MOBBİNG MAĞDURU
BİREYLERİN DENEYİMLERİ**

Şükran AYÇİÇEĞİ*

Enver MENGÜ**

Ömer Miraç YAMAN***

ÖZ

Cinsel mobbing, toplum içerisinde bireylere atfedilen cinsel kimlik normlarının dışında kalan ya da normlara uymayan bireylere karşı yapılan zorbalama, ayrımcılığa maruz bırakma ve fiziksel/ dış/ davranışsal görünümünden dolayı bireyin mobbinge uğramasıdır. Cinsel mobbing, psikolojik bir şiddet olarak nitelendirilebilir. Cinsel mobbing mağduru bireylerin deneyimlerine dair çalışmalar sınırlıdır. Çünkü cinsel mobbingin tanımı literatürde tam anlamıyla bulunmamaktadır. Yapılan çalışma doğrultusunda cinsel mobbing mağduru olan bireylerin hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemlerinde yaşanan etkilerin anlaşılması ve bunlara dayanarak koruyucu- önleyici faaliyetlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel yöntemden yararlanılmıştır ve çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireylerle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiş, veriler toplanmış, analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar cinsel mobbinge bakış, cinsel mobbingin mağdurlara etkisi ve cinsel mobbing deneyiminde stres yönetimi olarak 3 tema halinde incelenmiştir Cinsel mobbing kavramına olan bakış açısına göre cinsel mobbingin kalıp yargı ve alışılmamış davranışlara göre şekillendiği, yetişkinlik ve çocukluk dönemlerinde ciddi etkilerinin olduğu ve sonucunda oluşan duruma karşılık stres yöntemine dair önemli bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Şiddet Mobbing, Cinsel Mobbing, Çocukluk Dönemi, Yetişkinlik Dönemi

EXPERIENCES OF INDIVIDUALS VICTIMS OF SEXUAL MOBBING DURING CHILDHOOD

ABSTRACT

Sexual mobbing is bullying, discrimination and mobbing against individuals who are outside the sexual identity norms attributed to individuals in society or who do not comply with the norms, due to the individual's physical/external/behavioral appearance. Sexual mobbing can be defined as psychological violence. Since there is no complete definition of sexual mobbing in the literature, studies on the experiences of individuals who are victims of sexual mobbing are limited. The aim of the study was to understand the effects of individuals who were victims of sexual mobbing both in childhood and adulthood and to develop protective-preventive activities based on these. Qualitative method was used in the research, semi-structured in-depth interviews were conducted with individuals who were exposed to sexual mobbing in childhood, and data were collected and analyzed. The results obtained were examined in 3 themes: the perspective on sexual mobbing, the effect of sexual mobbing on the victims, and stress management in the sexual mobbing experience. According to the perspective on the concept of sexual mobbing, sexual mobbing is a situation that is shaped according to stereotypes and unusual behaviors, creates serious effects in adulthood and childhood, and emerges as a result. Important findings have been obtained regarding the response stress method. Recommendations were developed in the light of the findings.

Keywords: Mobbing, Sexual Mobbing, Childhood Period, Adulthood Period

* Sorumlu Yazar, Sosyal Çalışmacı, aycicegisukran86@gmail.com, ORCID ID: 0009- 0009- 8431- 9185

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi- Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, envermengu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6871-688X

*** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, omermirac@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9989-8575

Geliş tarihi: 26.09.2024, Kabul tarihi: 15.12.2024

1.GİRİŞ

Mobbing; bezdirmek, rahatsız etmek, sıkıntı vermek, baskıcı davranmak ya da psikolojik şiddet uygulamak gibi anlamları taşımaktadır (1). Zorbalık ve cinselleştirilmiş zorbalık kavramlarının cinsel mobbing ile ilişkili kavramalar olduğu görülmüştür fakat cinsel mobbing anlamını tam olarak karşılamamaktadır. Bu nedenle cinsel mobbing kavramı geliştirilmiştir. Cinsel mobbing, toplum içinde bireylere atfedilen normlara uymayan, belli cinsel kimlik kalıpları dışında kalan, bu kalıplara uymayan bireylerin zorbalanması, ayrımcılığa maruz kalması ya da alay konusu edilmesi olarak nitelendirilebilir. Bireylerin davranışsal- fiziksel özellikler, dış görünüm, konuşma biçimi, kilo, boy, saç, cinsel yönelim gibi özelliklerden dolayı mobbinge uğraması cinsel mobbing olarak tanımlanabilir.

Verilerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireylerin uzun ve kısa vadede etkilerini yaşamlarında sürdürdükleri söylenebilir. Yapılan bir çalışmada çocukluk döneminde yaşanan travmatik olayların daha örseleyici olduğu ve birey yaşamındaki etkisi yalnızca çocukluk dönemiyle sınırlı kalmayarak yetişkinlikte de etkisini gösterdiği ifade edilmektedir (3).

Yapılan bu çalışmada cinsel mobbing kavramının literatüre kazandırılmasıyla birlikte çocukluk döneminde cinsel mobbing mağduru bireylerin deneyimlerinden elde edilen sonuçlardan yola çıkarak koruyucu-önleyici öneriler geliştirmek amaçlanmaktadır. Cinsel mobbing konulu araştırmaların yalnızca dolaylı olarak yapılmasından ve konunun birey yaşamında öneminden yola çıkarak kavramın tanıtılması da çalışmanın diğer önemini içermektedir.

2.LİTERATÜR İNCELEMESİ

2.1.Mobbing

İngilizcede mobbing kavramı şiddetle ilgili ya da çete gibi anlamları olan “mob” kökünden gelmektedir. Latince de ise kökü “mobile vurgus” anlamı “kararsız kalabalık” olan kelimelerden türemiştir (4). İlk olarak biyologlar tarafından yuvalarını koruyabilmek amacıyla saldırganın çevresinde uçuşan kuşların davranışlarını açıklamak için kullanılmıştır (5).

Çocukların sınıf içerisinde birbirlerine olan davranışlarının incelemesini yapan Heinemann, tek bir çocuğa bir grubun olumsuz davranışlarını mobbing kavramı ile tanımlarken Leymann ise 1980’lerde iş yerlerinde benzer davranışların yaşanması durumlarını bu kavram ile tanımlamıştır (6). Mobbing kavramı günümüzde ise bireyin üzülmesine neden olan, küçük düşürme, saldırganlık, bireyin saygınlığına zarar verme ya da kasti olarak yapılan davranışlar olarak tanımlanır (4).

Mobbing, savunmasız bireylere yönelik sistematik biçimde uygulanan etik olmayan ve düşmanca davranışlardır. Bireyi çaresiz bırakmak ve onu itilen pozisyonda görmek olarak açıklanmaktadır (7). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise mobbing’i birey ya da gruplara güç kullanarak fiziksel, ahlaki, sosyal ve ruhsal gelişimlerine zarar veren, gelişimlerini etkileyen kavram olarak tanımlamaktadır (6). Tanımlara bakılarak mobbing’in bireylere karşı geliştirilen olumsuz davranışları içerdiği anlamını taşıyor denilebilir. Mobbingin türleri içerisinde sosyal, fiziksel ve psikolojik taciz, ayrımcılık, itibarsızlaştırma gibi durumlar bulunmaktadır (8). Bu noktada cinsel mobbingin mobbing türlerinden biri olduğu ve araştırma kapsamında cinsel mobbing kavramının ele alınacağı ifade edebilir.

2.1.1. Cinsel Mobbing

Cinsel kimlik psikososyal ve biyolojik etkenlerle zihinsel ve bilişsel gelişimin etkileşimiyle oluşan karmaşık bir yapıyı içerir (9). Çocukluk döneminde yaşanan deneyimler cinsel kimlik kazanımında önemli bir faktördür (10). Çocukla olan sağlıklı iletişim çocuğun cinsel kimliğini modellemesinde değerli ve güvenli hissettirir (9). Buna bağlı olarak bireylerin çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalmaları cinsel kimlik kazanımını ve dolayısıyla yetişkinlik dönemini etkileyebileceğini göstermektedir.

Cinsel mobbing kavramının literatürde doğrudan karşılığının olmadığı görülmüştür ancak ilişkili kavramlar bulunmaktadır. Zorbalık; kabul edilemez, baskıcı ve etik dışı davranışların birey tarafından uygulanmasını içermektedir (11). Cinselleştirilmiş zorbalık ise zorbalığın cinselleştirildiğini, başkasının cinsiyet, kilo, görünümüne ilişkin zararlı eylemlerde bulunduğu ifade etmektedir (2). İlgili kavramların karşılıklarının doğrudan cinsel mobbingi içermemesi nedeniyle cinsel mobbing kavramı geliştirilmiştir.

Cinsel mobbing kavramı; toplumda bireylere atfedilen cinsel kimliğin dışında kalan ya da atfedilen cinsel kimlik çerçevesine uymayan bireylerin zorbalanması, ayrımcılık yaşaması ve fiziksel özellik, dış görünüm, konuşma tarzı, cinsel yönelim, cinsiyet, kilo, hal, hareket, tavır ya da davranışlarından dolayı mobbinge uğramasıdır ve psikolojik şiddetin bir türünü ifade ettiği söylenebilir.

Örneğin boyu kısa/ nazik bir erkek çocuğunun kıza ya da kilolu/ sert bir kızın erkeğe benzetilmesi, yaşlıları gibi sakalı çıkmayan erkekle alay edilip kıza benzetilmesi, dış görünüm ve cinsiyet üzerinden yapılan zorbalamalar gibi durumları içermektedir. Bireylerin fiziksel özelliklerinden dolayı itilip karşı cinsle arkadaşlıklar kurması gibi durumlar ise cinsel mobbingin bir parçasıdır. Ayrıca hem kıza hem erkeğe verilen isimlerden dolayı bireylerin cinsel mobbing davranışına maruz kalabildiği, kalıp yargılar

ile cinsel mobbinge uğradığı da söylenebilir. Cinsel mobbing'in bireyin cinsiyetine dayalı olarak rahatsız edici, olumsuz davranışlara maruz kalması olarak tanımlanabilir.

Yapılan araştırmada bireylerin cinsel itibarlarını alay konusu etmek, aşağılayıcı konuşarak zorbalamak cinselleştirdiğini göstermektedir (2) ve bunun da cinsel mobbingi içerdiği ifade edilebilir. Cinsiyeti üzerinden birini zorbalamak, cinsiyeti üzerinden bireyi küçük düşürücü cinsel dil kullanarak dışlamak ve bireyi görünüşü nedeniyle mağdur etmek olumsuz davranışlar yaşatmaktadır (12). Bunun yanı sıra cinsel mobbing olarak nitelendirilen olumsuz davranışların arasında kalıp söylemler de bulunmaktadır.

2.2. Cinsel Mobbing Söylemleri

Zamanla kalıplaşan ve bireylerin birbirlerine karşı ifade ettiği cinsel mobbing söylemlerinin bulunduğu söylenebilir. “Yumuşak, top, kırık” gibi söylemler ya da oluşan kalıp yargılar bireylerin cinsiyetlerine yönelik olup bireylerin davranışları, dış görünüşleri gibi nitelikleri kurban seçilmelerine neden olmaktadır. Eşcinsel bireylerin kalıplaşan cinsel mobbing söylemlerine cinsel kimliklerinden dolayı daha fazla maruz kaldıkları ifade edilebilir.

Cinsel mobbingi deneyimleyen sınıf olan eş cinsellik konusu ile ilgili yaygın ve belirgin söylemler bulunmaktadır (13). Ortaokulda eşcinsel birey olmak konulu yazıda cinsel kimliklerinden dolayı sınıf genelinde arkadaşlarının isimlerinden ziyade “top” lakabıyla tanınmalarından bahsedilmiştir. Bireylerin anıldıkları lakaplarıyla hiçbir olumsuz hareketleri, kışkırtıcı yanları olmamasına rağmen ötekileştirildiği, dışlandıkları ve ayrımcılık yaşadıkları belirtilmiştir (14).

Homofobik yaklaşımlar yalnızca eşcinsel bireylere özgün olmayıp “cinsiyet uyumsuzluğu” gösteren bireylerin de hedef gösterildiği

bilinmektedir. Yapılan bir çalışmada hegemonik erkeklik (spor yapmamak) ya da kadınlığını geliştiremeyen bireylerin alay konusu olduğundan, görünüşleri ya da konuşma biçimleriyle cinsiyetleri hakkında ayrımcılığa, “yumuşak/ pısrık” gibi söylemlere maruz kaldıklarından bahsedilmiştir (2). Dolayısıyla kalıplaşan söylemlere yalnızca eşcinsel bireylerin değil farklı nedenlerden dolayı cinsel mobbing mağduru olan birçok bireyin maruz kaldığı ifade edilebilir. Bu kapsamda kalıplaşan söylemlerin birey yaşamında etkilerinin olumsuz durumlar oluşturduğunun yadsınamaz olduğu düşünülmektedir.

2.3. Birey Yaşamında Cinsel Mobbingin Etkisi

Bireylerin özellikle çocukluk dönemlerinde cinsel mobbing gibi olumsuz bir davranışa maruz kalmaları duygusal, psikolojik, fiziksel gelişimini ve birey yaşamını olumsuz etkileyebileceği öngörülmektedir.

Mobbing sonucunda oluşan etki kişinin dayanma gücüne bağlı olmakla birlikte mobbing, herkes üzerinde olumsuz etkiler meydana getirir (6). Leymann’a göre mobbingin mağdur üzerinde travma sonrası stres bozukluğu oluşturabilecek etkileri vardır ve uzun vadeli etkilerinde ise ciddi hastalıklar hatta intiharlar bulunmaktadır (7). Yaygın olarak depresyon, kaygı, endişe, sinir hastalıkları, psikolojik sorunlar, kronikleşen ağrılar, kalp rahatsızlıkları, diyabet ya da özgüven düşüklüğü, dışlanma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (6).

Bireylerin cinsel mobbinge maruz kalmaları sonucunda genel anlamda mobbingde yaşandığı gibi etkilerin yaşandığı düşünülmektedir. Anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, intihara meyilli olma gibi sonuçlar meydana gelmektedir (13). Diğer bir yandan bireyin cinsel mobbingi deneyimlemesi yani cinsiyeti üzerinden zorbalığa maruz kalması bireyin

onurunu, güvenliğini zayıflatır ve duygusal sağılığını etkiler, izolasyona sebep olur (12). Bireyin benlik saygısının düşük olması, kendinden nefret etmesi, kendisiyle uyumsuzluklar yaşaması, çevresine ve kendisine karşı korku duyması, güvensiz hissetmesi, utanç ya da suçluluk duyması gibi durumlarda yaşanmaktadır (13). Bireyler bu tür duyguların giderilmesi için uygun desteklere teşvik edilmemesi durumunda izlerini ömür boyu taşımaktadırlar (12). Sonuç olarak cinsel mobbing mağduru bireylerin davranış, cinsel kimlik, dış görünüm gibi durumlarından dolayı zorbalandığı, ayrımcılığa maruz kaldıkları söylenebilir. Bu doğrultuda cinsel mobbingin birey üzerinde birçok olumsuz yanı olduğu ve oluşan olumsuz etkilerin bireylerin yaşamlarında derin izler bıraktığının yadsınamaz olduğu görülmektedir.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

Çocukluk döneminde cinsel mobbing mağduru bireylerin deneyimlerine dair yapılan çalışma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma, ilgili konuların açıklanmasını içerir. Sosyal yapıdaki sistemlerin derinlemesine keşfedilmesini sağlayan bilgi üretme biçimidir (15). Diğer bir yandan nitel yöntem ile yapılan çalışmalar katılımcıların deneyim, davranış ya da tutumlarını anlamlandırmak için tercih edilmektedir (16). Çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireylerin fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimlerinde deneyimlerinin ele alınması, yaşanan maruz kalmanın yetişkinlik dönemine olan etkilerinin derinlemesine incelenmesi amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırma Deseni

Çocukluk döneminde cinsel mobbing mağduru olan bireylerin deneyimleri üzerine yapılan araştırmada fenomenolojik desenden yararlanılmıştır. Fenomenolojik desen, bireyin hayatında yaşadığı bir durumu nasıl deneyimlediğini anlamak için kullanılır ve belirli bir olguyu ifade eder (17). Yapılan çalışmada olgu cinsel mobbing mağduru olan yetişkin bireylerdir. Bu olgunun nasıl deneyimlendiğini anlamlandırmak, çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireylerin yetişkinlik dönemine yansımalarını gözlemlemek, his, duygu ve düşüncelerini kavrayabilmek amacıyla fenomenolojik desen tercih edilmiştir.

3.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Yapılan çalışmada hedef kitle çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireyler olarak belirlenmiştir. Amaçlı örneklem çerçevesinde deneyimi yaşayan katılımcılardan veriler toplanmıştır ve konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak katılımcılar aracılığıyla cinsel mobbing deneyimini yaşayan katılımcılara kartopu örneklem aracılığıyla da ulaşılmıştır. Çocukluk dönemi dışında cinsel mobbingi deneyimleyen bireyler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Veri toplama sürecinde görüşme soruları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır ve akademik danışman tarafından incelenip geliştirilmiştir. Bir cinsel mobbing mağduru katılımcıyla yapılan ön görüşme ile görüşme sorularının anlaşılabilirliği ve kullanabilirliği test edilmiştir. Yapılan görüşmeler öncesi katılımcılara araştırmanın içeriği ve kişisel verilerinin gizliliği aktarılmış olup aydınlatılmış onam formu kendilerine iletilmiş, onam alınmıştır. Ayrıca onay dahilinde ses kaydı talep edilmiştir ve 10 katılımcı görüşmeler esnasında ses kaydı alınmasını onaylarken 2 katılımcı ise

onaylamamıştır. Konunun hassasiyetinden dolayı katılımcı sayısı oldukça sınırlı tutulmaya çalışılmıştır ve görüşmeler yüz yüze ya da online görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bulgular kısmında köşeli parantez ([]) katılımcıların söylediklerini tamamlamak, üç nokta (...) ise aktarım sırasında arada farklı kelime gruplarının olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

Çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireyler ile yapılan görüşmeler ise yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği ile soru formu (EK-1) üzerinde yapılmıştır. Derinlemesine mülakat, üzerinde durulan konunun tüm boyutlarıyla incelendiği, katılımcılardan detaylı yanıtların alınabildiği ve katılımcının duygu, tecrübe, deneyimlerine ulaşıldığı bir tekniktir (18). Yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği ise araştırmalara esneklik kazandırmakta ve belli başlı görüşme sorularının standartlığını ortadan kaldırıp katılımcılarla derinlemesine bilgi edinmeyi sağlamaktadır. Yapılandırılmamış ve tam yapılandırılmış görüşmenin arasındadır (19). Araştırmaya esneklik katılması belli çerçeveler içerisinde her bir katılımcının deneyimlerini ve duygularını anlamak için önemli sayılmıştır. Dolayısıyla yapılan görüşmeler belli standartlara bağlı kalınıp esneklik sağlanarak yapılmıştır.

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Betimsel analizin amacı katılımcılar ile yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda elde edilen verilerin düzenlenerek, yorumlanarak okuyucuya aktarılmasıdır. Katılımcıların hayatlarına ilişkin yaşanan deneyimlerin sunulmasından elde edilen veriler genellikle betimsel analiz ile değerlendirilir (15). Bu doğrultuda çocukluk döneminde cinsel mobbing mağduru olan bireylerin yaşamlarındaki deneyimlerinden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile aktarılmıştır.

Yapılan araştırma için İstanbul Medeniyet Üniversitesi tarafından 08.03.2024 tarihli ve 2024/2 sayılı Etik Kurul Onayı alınmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar sonucunda elde edilen bulgular 3 tema altında toplanmıştır. İlk temada katılımcıların cinsel mobbing kavramına olan bakış açıları, ikinci temada cinsel mobbing kavramının çocukluk ve yetişkinlik dönemine olan etkilerine dair sonuçlar aktarılırken üçüncü temada ise cinsel mobbing mağduru olan bireylerin oluşan stresi nasıl yönettiklerine dair bulgular aktarılmıştır.

4.1.Cinsel Mobbinge Bakış

Yapılan derinlemesine mülakatlarda katılımcılara cinsel mobbingi nasıl tanımladıkları ve toplumda nasıl gözlemledikleri sorusu iletilmiştir. Tüm katılımcıların cinsel mobbinge dair tanımları ve gözlemi olduğu görülmüştür.

“Şöyle galiba bu cinsel kimlikleri kalıplaştırıp bizim olmamız gerekenin dayatıldığı bir sistematik olarak ben görüyorum. Ve açıkçası biraz psikolojik şiddet içeren bir unsur gibi geliyor bana. Bir taraftan ne olmanız gerektiği bir taraftan da ne olmadığınız size dayatılıyor. Yani bu biraz incitici bir şey benim anladığım kadarıyla yani.” (Ö., 34 yaş, İstanbul), *“Biyolojik olarak ait olduğum cinsiyetin özelliklerini göstermediğine dair zorbanlanma olarak tanımlıyorum.”* (C., 23, Ankara), *“Cinsel mobbingi kişinin istemediği şeyleri karşı tarafın sana böyle baskılı bir şekilde sana karşı bunu göstermesi diye tanımlıyorum”* (A., 24, İstanbul) ve *“Toplumda maalesef ki maruz kalınan şeyler var ister istemez ve bunun toplumda biraz gelenekselleşmiş olduğunu düşünüyorum açıkçası”* (S., 23 yaş, Edirne), *“Cinsiyet üzerinden bir baskı olarak tanımlayabilirim.”* (B., 23, Bursa).

Genel anlamda alınan yanıtlara bakılarak cinsel mobbingin psikolojik olarak bireylerde iz bıraktığı ve toplumda dayatılan cinsiyet temelli özelliklerden dolayı zorbalanmayı içerdiği ayrıca günümüzde toplum

içerisinde halen yaşanabildiği gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada cinsel mobbingin ya da cinsiyete, cinselliğe dayalı zorbalığın bireysel değil toplumsal cinsiyet normlarından dolayı ortaya çıktığı belirtilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara cinsel mobbingin farklı ülkelerde de olduğu ve cinsel kalıplaşmadan dolayı yaşandığı ifade edilmektedir (2). Buradan yola çıkarak cinsel mobbingin geleneksel aktarımlarla toplumlarda görülebildiği ve bireylerin alışılmamış belli kalıpların dışında olduğunda maruz kalabildikleri kavram olarak ifade edilebilir ve katılımcıların cinsel mobbinge dair verdikleri yanıtların literatürdeki araştırma sonuçlarını içerdikleri görülmektedir.

4.2. Cinsel Mobbingin Mağdurlara Etkisi

Cinsel mobbing bireylerin deneyimledikleri bir tür psikolojik şiddet türü olarak tanımlanabilir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların tümü çocukluk dönemlerinde cinsel mobbinge maruz kalmışlardır ve cinsel mobbingin etkisi çocukluk döneminden ziyade yetişkinlikte de bireylerde iz bırakabildiği görülmüştür. Dolayısıyla cinsel mobbingin etkisi hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde izlenebilmektedir. Ayrıca katılımcılardan bazılarının yapılan mülakat sırasında gözlerinde dolma, sorulan soruyu yanıtlamadan önce uzaklara dalma, öfke ve kırgınlık gibi duygudurumları gözlemlenmiştir.

4.2.1. Çocukluk Dönemine Etkisi

Çocukluk döneminde cinsel mobbing mağduru bireylerin deneyimleri üzerine yapılan çalışmada katılımcıların tümü cinsel mobbinge çocukluk dönemlerinde maruz kalmışlardır ve cinsel mobbing katılımcıların çocukluk dönemini, günlük yaşantısını etkilemiştir. Katılımcılara cinsel mobbingi

deneyimledikleri dönemde hayatlarına olan etkileri ve hisleri sorusu iletilmiştir:

“Hep çekingen biriydim...sosyal ilişkiler konusunda. kendimi o arkadaşlardan uzak tutup eve kapanıyordum. silik bir karakter oldum, daha sonrasında bahaneler üretip dışarı çıkmamayı tercih ettim...yakıştırmalar yapıldığında açlık grevine girdim ya da yemek bozukluğu gibi şeylerle sağlığımıyla oynadım bir nevi. kaş ve bıyıklarım çıkmaya başladığı dönemde yaşitlarımdan erken olmuştu bu. diğer kızlardan farklı olduğu için 'aa erkek gibi, babam gibi, dedem gibi, dayı' gibi yakıştırmalar yapıldı ve o dönemde elim sürekli yüzüme kapatarak saçlarımı kaşlarımın üzerine kapatarak gezmeye başlamıştım.” (Ç., 22 yaş, İstanbul),

“Çok utanıyordum...alay konusu olunca daha da içime kapandım, kimseyle konuşamıyordum...Daha da sosyal hayatım sıfırlandı...insanların arkadaş olarak bile benim yanımda durmak istemeyeceklerini düşünüyordum... gerçekten arkadaş ortamım yoktu... kıyafete odaklıydım (kilo nedeniyle) bu yüzden hiçbir kıyafetin bana yakışmayacağını düşünüyordum. Denedikçe daha çok özgüvenim düşüyordu.” (Y., 23 yaş, Bursa),

“Dışarı çıkmak istemiyordum beni kötü etkiliyordu. Sanki gerçekten öyleymişim gibi hissediyorum bu benim kıyafetlerime bile yansımıştı... Küçükken arkadaşlarımdan kaçıyordum o ortama girmek istemiyordum ve utanıyordum dalga geçtikleri için” (M., 22 yaş, İstanbul), “Soyutlardım kendimi kulaklıkla müzik dinlerdim kendimi yalnız bıraktırdım...” (B., 24 yaş, İstanbul), “Ortamdan uzaklaşıyordum... yani donuyordum...utanıyordum...eve gidince ağlıyordum, yalnız kalmak istiyordum...daha çok davranışlarımı törpüleme, bir yere ait olamama korkusu hissettim, uyuyamama sorunlarım oldu.” (G., 23 yaş, Trakya) “Şöyle beni genel olarak daha öfkeli bir insan yaptığından bahsetmiştim bu öfke de

hayatımda günlük yaşantımda ailemle olan ilişkim de arkadaşlarımla olan iletişimim de beni daha öfkeli sinirli bir insana dönüştürdü ve kendi hayatımdaki önemli şeyleri çok ciddiye almamaya başlamıştım. dışlanmış hissettim çünkü” (C., 23 yaş, Ankara). Buradan yola çıkarak katılımcılarla yapılan görüşmelerde çocukluk döneminde cinsel mobbing mağduru olan bireylerin sosyal izolasyon, ortamdan kaçınma, öfke, dışlanma, uyku, yeme ve duygudurum bozuklukları, özgüven eksikliği, içe kapanıklık gibi etkilerin yaşandığı belirtilmiştir. Zorbalanmaya maruz kalan bireylerin fiziksel ve duygusal olarak olumsuz yönde etkilendikleri belirtilmiştir. Depresyon, sosyalleşmeme, iletişime girmeme, yalnızlık, öz saygıda düşme, yeme ve uyku sorunu, öfke, kaygı gibi birçok psikososyal ve fiziksel sonuçlarla karşılaşmaktadır (20). Zorbalığa uğrayan çocukların büyük zararlara uğradığı, yine düşük özgüven, kaygı, yalnızlaşma, akademik açıdan düşme gibi zihinsel ve davranışsal etkilerini ortaya çıkarmaktadır. Savunmasız kesimin zorbalığı deneyimlediği ve kilo, cinsel yönelim, farklı kimliklere sahip olma gibi durumları yaşayan bireylerin zorbalandığı belirtilmektedir (21). Dolayısıyla cinsel mobbinge maruz kalan bireylerin bu gruplara dahil olduğu ve zorbalıkla mücadele ettiği görülmektedir ve çocukluk dönemine olan etkileri üzerine katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçların literatürle paralellik gösterdiği gözlemlenmiştir.

4.2.2. Yetişkinlik Dönemine Etkisi

Katılımcılarla yapılan mülakatlarda cinsel mobbingin çocukluk döneminden sonra yetişkinlik dönemine olan yansımalarının neler olduğu konusu üzerinde durulmuştur. Yalnızca 3 katılımcı yaşanan deneyimin yetişkinlik dönemlerine etkisinin olmadığını ya da olsa bile bunu henüz fark etmediğini, üzerinde durmadıklarını söylemişlerdir. Katılımcılar, yetişkinlik dönemine yansıtılmamalarındaki temel etkenin kendi bilinçlilik ve farkındalık durumundan dolayı olduğunu ifade etmişlerdir. 9 katılımcı ise çocukluk

döneminde maruz kalınan cinsel mobbingin halen etkisini yaşadıklarını belirtmişlerdir:

“Şöyle bir etkisi oluyor; ben kız çocuğu gibi büyüseydim her şeye kırılırdım ama her şeye kırılmamayı öğrendim. Daha sert daha güçlü yaptı beni ve insanlara da güvenmemeyi öğretti. Dışarıya kırılmanlığıyı yansıtmak istemem daha sert görünmeye çalışırım aslında sert biri değilimdir içten içte.” (T., 28 yaş, Bursa), *“Bu şiddetin mobbingin etkisi herhalde hiç geçmiyor... iyi yanı [da] oldu bir kere kendime güvenmemi sağladı 'ben istiyorum ben yapıyorum' dedirtecek bir güç bulmamı sağladı. Bununla savaşmak zorunda kalmak çok güçlü kıldı beni. Kendimi çok daha iyi tanımam sebep oldu. Bir de böyle çok mantıkçı bir insan olmama sebep oldu galiba.”* (Ö., 34 yaş, İstanbul),

“Ailemden uzaklaştım ve bu konuya daha rahat bakabildim ... Sağlıklı düşünce yapısına girdim ve bunu gördükten sonra psikolojik destek almaya başladım. Ve gerçekten de konu cinsel mobbinge uğrama muhabbetine geldi yani, bir yerde oraya vuruyor. Örneğin burun estetiği oldum [yakın zamanda]. Bu estetikten önce kendimi çok güzel hissetmiyordum açıkçası. Sürekli aklıma gelen bir ses vardı 'sen erkeksin sen erkek gibisin' denilen o maruz kalma şeyi sürekli kendimi kötü hissettiriyordu” (S., 23 yaş, Edirne),

“Kilomu dikkat etmezsem bana traktör lastiği balina gibi lakaplar takılacağını düşünüyordum kaş ve bıyıklarım olduğunda olmasa bile ben varmış gibi hissediyorsam da hep ağzımı kapatıyordu ben hala bunları dikkat etmeye çalışıyordum ki toplumdan dışlanmayayım. Biraz dikkat etmediğim zaman çocuklukta bana takılanlar kapları kendime şu an söylüyor olarak buluyorum. Çok çok içime kapanık bir insan olmama yol açtı çok utangaç bir insan olmama. hala toplumun bazı yerlerinde öne çıkmaktan hiç hoşlanmıyorum sanki dikkatler üzerime çekildiğinde yine kilomla cinsel özelliklerimle bir dışlanmaya maruz kalacakmış gibi hissediyorum. O zaman da yaşadığımı şeyler

şu anda hala bana izlerini yaşatmaya devam ediyor” (Ç., 22 yaş, İstanbul),

“Yani hala sürüyor [etkisi]. Özellikle sosyal olarak anksiyete yaşadım. Daha geri plandayım yani sosyal açıdan. Öne çıkmamı daha böyle baskıladı diyeyim. Arkadaşlarım beni seviyor mu sevmiyor mu, arkamdan konuşup konuşmuyor mu gibi düşünme, gece uyuyamam anksiyete gibi sorunlarım oldu onun için psikiyatriye gittim, hala kullanıyorum antidepresan (G., 23 yaş, Trakya), “Bence etkisi bayağı uzun sürmüş olsa gerek. Hala dış görünüşün konusunda kendimi özgüvensiz hissettiğim konular oluyor. Mesela okula her gün giderken makyaj yaparım saçlarımı yaparım ve bunu yapmadan gittiğim zaman kendimi eksik hissedirim çirkin hissedirim erkeksi hissedirim” (C., 23 yaş, Ankara).

Katılımcılardan alınan yanıtlara bakılarak çocukluk döneminde yaşanan cinsel mobbingin yetişkinlik dönemine olumlu ve olumsuz etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar yaşanan deneyim sonucunda zor bir yoldan sonra güçlendiğini ifade ederken bazı katılımcılar içsel dünyalarını yansıtamadığını, duygudurum bozuklukları yaşadıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar anksiyete, psikolojik destek ve ilaçla tedavi, sosyal ortamdan geri çekilme, korku, baskılanma, olumsuz duygu durumları içerisinde olma gibi durumların yaşandığını belirtmişlerdir.

Buradan yola çıkarak yapılan bir araştırmada mobbinge maruz kalmanın uzun vadeli sonuçlarının yetişkinliğe kadar uzandığı belirtilmektedir (21). Farklı bir araştırmada ise bireylerin yaşadıkları travma deneyiminin sonucunda çocukluk döneminin bir zamanında olumsuz durumlara maruz kalan bireylerin yetişkinlikte benlik saygısında düşüklük, karar almada zorlanma, benlik kabulü ve yaşam doyumunda düşüklük gözlemlenmiştir. Yine aynı araştırmada yaşama dair amacı olan bireylerin dün, bugün ve yarın halinde yaşamı düşündüğünü ve bu bireylerin yaşamında olumlu duyguların artacağı, yaşamlarını daha değerli bulacağı

belirtilmiştir (22). Yapılan farklı bir araştırmada ise yaşanan olumsuz durumlar sonrasında güçlenme iyileşmenin birinci ilkesi olarak kabul edilmektedir. Mağdurun hasar alan ya da deforme edilen becerilerinin geliştirdiği ve güçlenmeye başladığı belirtilmiştir (23). Ayrıca erken çocuklukta mağdur edilen bireylerin travmatik deneyimlerden büyük ölçüde etkilendiğini ve deneyimin o zamanki etkisinin çocukluk zamanlarındaki kadar canlı olabileceği belirtilmiştir. Olumsuz düşünceler, duygusal tepkiler, yine sosyal açıdan mağduriyetler yaşanan zorbalanmanın uzun vadede ki etkileri arasındadır. Yine aynı araştırmada insanların yetişkinlik döneminde güvenli ve uzun vadeli ilişkiler kurmaya çalıştıkları belirtilirken çocukluk döneminde yaşanan olumsuz durumların (cinsel mobbing gibi) ilişkilerden kaçınmak, izolasyon, yalnızlık, depresyon, akranlar tarafında reddedilen korkusu, yaş aldıkça anksiyete gibi sonuçlarıyla karşı karşıya kalabilecekleri belirtilmektedir (24). Dolayısıyla bireylerin yaşadıkları deneyimlerinin hayatlarına olan etkisinde olumsuz sonuçlarına karşılık iyileşme ve güçlendirmeye birlikte değişimlerin yaşanabileceği sonucuna varılmıştır. Aktarılan çalışmalardan yola çıkarak katılımcıların deneyimin zorluklarına rağmen olumlu yanlarını da güçlenmeye belirtmeleri literatürle uyum sağladığını göstermektedir. Buradan yola çıkarak cinsel mobbingin hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemine etkileri olduğu gözlemlenmiştir ve etkileriyle birlikte bireylerin stresle başa çıkma yöntemlerinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

4.3. Cinsel Mobbing Deneyiminde Stres Yönetimi

Cinsel mobbing deneyiminde katılımcılara stresle nasıl baş ettikleri ve duygularının zaman içerisinde nasıl bir değişiklik gösterdiği gibi stres yönetimlerini anlamaya dair sorular iletilmiştir: *“21-22’lere geldiğimde benim de sesim olduğunu anladığımda, bende söyleyebilecek bir şeylerimin olduğunu anladığımda orada bitti çünkü orada mücadele etme gücü buldum*

kendimde yani. Ben sizi umursamıyorum deme şansım vardı... Orada bitti” (Ö., 34 yaş, İstanbul), “O zaman hiçbir şey yapamadım şimdi psikoloğa gidiyorum geçmişini atmak için. Çocukken [ailemin] beni anlamayacaklarını düşünmüyordum çünkü saçlarımı kesen benim kendi ailem. Her bireyin psikolojik destek alması gerekiyor [etkisi hala daha sürüyor].” (T., 28 yaş, Bursa), “Baskılamış olabilirim evet [oluşan stres]. Ciddiye almayarak takmayarak, kafaya takmayarak öyle yönettim. ‘Erkek’ söylemini pek ciddiye almadım sadece sinir oluyordum.” (B., 22 yaş, Bursa), “Kendi içimde bir şeyleri sürekli sorguladım ama artık bir zaman sonra da şey oldu sanırım ... Bitmedi ama kabullendim” (S., 23 yaş, Edirne) “Bunu düşündüğümde çocukluğumdan beri koyduğum kariyer hedefimi göz önüne alıyorum. Kariyerim daha ön planda diyerek kendimi geçiştiriyorum...Güçlü olmanın sırrını iyi bir kariyerde buluyorum açıkçası. Kariyer başarısı olgunluk ve özgüven getiriyor.” (A., 27 yaş, Netherland).

Elde edilen yanıtlara bakılarak bireylerin farkındalık düzeylerinin artması, psikolojik destek ile güçlenmeleri, içsel dünyalarında kabul etmeleri, duygularını dışarıya, yazıya dökmeleri gibi konularla stres yönetimini sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Liu ve Jiang yaptıkları araştırmada stresi fiziksel ve zihinsel gerginliğe sebep olan bir olay olarak tanımlamışlardır (25). Bireyin yaşam kalitesini arttırması ve stresle baş edebilmesini sağlayan, durumun/ verilen tepkinin değişmesine neden olan aktöre ise stres yönetimi denilmektedir. Stres yönetiminde bireysel kullanılan stratejilerin gerekli ve önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Bunlar bireylerin davranışsal, psikolojik ya da fiziksel yapılarından kişisel alışkanlıklarına göre öngörülelebilmektedir. Ayrıca stres yönetiminde bireyin olumsuz durumlara sebep olan olguyu ortadan kaldırması, kontrol etmede güçlük çektiği durumlara pozitif yaklaşım kabul etmesi ya da ‘boşver’ mesisi ve psikolojik destek yoluyla yaşam tarzını yönetmesi stresle baş etmede önemli olduğundan bahsedilmiştir (26). Literatür taramasından alınan çalışmalara bakılarak katılımcıların stres yönetiminde kendi stratejilerini oluşturduğu ve

yaşanan deneyimde oluşan baskı, zorbalanma ve stresi etkileriyle birlikte yönettikleri ya da bu konuda bilince sahip oldukları görülmüştür.

Sonuç olarak cinsel mobbinge dair tüm katılımcıların bir deneyimi ve gözlemi olduğu toplumsal normlardan, fiziksel ve davranışsal görünümünden dolayı bireylerin bu psikolojik şiddet türüne, zorbalanmaya maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Yaşanan deneyim sonucunda çocukluk ve yetişkinlik dönemine etkileri olduğu; çocuklukta sosyal izolasyon, yalnızlık, dışlanma, özsaygıda düşüklük, içine kapanma gibi etkilerinin olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Yetişkinlikte bireysel mücadeleden kaynaklı bireyi güçlendirebildiği görülmüşken yine çocukluk dönemindeki etkilerinin yansıdığı sonucuna varılmıştır. Bu durumun bireyin stres durumunu da etkilediği ve cinsel mobbingin oluşturduğu stresi yönetmek zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mobbing, bireylere yönelik uygulanan etik dışı davranışlar bütünüdür. Cinsel mobbing ise toplumsal normların, toplumda alışılmış davranışların ya da özelliklerin dışında kalan bireylere karşı uygulanan davranışlardır. Bireylerin ses tonu, saç, sakal, boy, kilo, yürüyüş, giyiniş ya da konuşma tarzı, cinsel yönelimi gibi davranışsal ve fiziksel özelliklerinden dolayı zorbalanmaya maruz bırakılmasıdır. Çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalan bireylerin “top, yumuşak, kırık, erkek fatma” gibi cinsel mobbing söylemleriyle de karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer bir yandan çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimlerin hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemi içerisinde birey yaşamını etkisi altına almaktadır. Katılımcılarla yapılan derinlemesine mülakatlarda katılımcıların genel itibarıyla davranışsal özellikleri (daha kibar olmak gibi), fiziksel görünümleri (kilolu, yapılı ya da uzun boylu olmak, kaş, bıyık, gibi) saç uzunluğu, saç

kısalığı, yönelimleri, ilgi odakları, giyim tarzı, yaşam biçimi gibi konulardan dolayı cinsel mobbingi deneyimledikleri görülmüştür.

Çocukluk döneminde cinsel mobbinge maruz kalmış bireylerle yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlarda üç farklı tema üzerinden sonuçlar elde edilmiştir. İlk temada bireylerin cinsel mobbinge karşı olan bakış açıları gözlemlenmiştir. Bireylerin cinsel mobbingin toplum içerisinde olduğu normlardan, kalıplaşan yargılardan ve alışılmışların dışında olan durumlardan oluştuğu çıkarımı yapılmıştır. İkinci temada ise cinsel mobbingin çocukluk ve yetişkinlik dönemine olan etkisi üzerine sonuçlar elde edilmiştir. Çocukluk döneminde olumsuz deneyim ve zorbalanmaya maruz kalmanın katılımcılarda sosyal izolasyon, yalnızlık, öfke, dışlanma korkusu, öz saygıda düşüklük, içe kapanıklıkla gelen duygudurum bozuklukları ya da uyku ve yeme sorunları gibi etkilerinin yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocukluk döneminde yaşanan mağduriyetin uzun vadeli etkileri yetişkinlik döneminde de yaşanabildiği gözlemlenmiştir. Yaşanan mobbingin yansıması olarak yetişkinlik döneminde de bireylerin özgüven eksikliği, anksiyete, kaygı, sosyal izolasyon, korku gibi etkilerinin kendilerinde görüldüğü sonucuna varılmıştır. Katılımcılar çocukluk dönemlerinde yaşanan mobbinge karşılık zorlukların üstesinden gelerek güçlendikleri ve psikolojik destekle mücadele ettikleri görülmüştür. Yaşanan maruz kalma sonucunda oluşan etkilere karşılık olarak ise katılımcıların stres yönetimine dair sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bireyler psikolojik destek, kabullenme, bilinçlenme, farklı yollarla duygu aktarımı ya da güçlenme gibi faktörlerle cinsel mobbing sonucu oluşan stresin yönetimini sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçların tümü literatür tarafından desteklenmektedir fakat “cinsel mobbing” olarak adlandırdığımız kavramının tanımı doğrudan literatürde yer almamaktadır. Dolayısıyla cinsel mobbing mağduru bireylerin deneyimlerine yönelik elde edilen sonuçların tümüne bakarak cinsel mobbing kavramının literatüre kazandırılması gerektiği, bu alanda daha

fazla çalışma yapıp literatürde yaygınlaştırılmasının sağlanması hem günümüz hem de geleceğimiz açısından önemli sonuçlar elde edilebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla elde edilen tüm bu sonuçlara bakılarak;

-cinsel mobbing kavramının yapılan önleme ve destekleme çalışmalarıyla yaygınlaştırılması,

-cinsel mobbing kavramına dair literatür çalışmalarının arttırılması, cinsel mobbing kavramına karşılık gelen tanımın kabul edilmesi, yapılan araştırma ve yayınlarla konunun derinlemesine ele alınarak geniş kitlelere ulaşılması,

-çocukluk döneminde olan bireylere eğitim ve farkındalık programlarının planlanması, okul gibi mekanlarda bireylere cinsel mobbinge yönelik eğitimlerin sunulması ve önleme çalışmalarının yapılması,

-cinsel mobbinge uğrayan bireylerin bu psikolojik şiddet türünden en az etkilenmesi için bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, rehabilitasyon ve destek hizmetlerinin sunulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Okan İbiloğlu A. Farklı Yönleriyle Mobbing (Psikolojik Şiddet). Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 2020;12(3):341-330.
2. Turner-Moore & Tamara; Milnes, Kate; Gough, Brendan Bullying in five European countries: Evidence for bringing gendered phenomena under the umbrella of 'sexual bullying' in research and practice. 2021; 86: 105-89.
3. Karal, E., Atak, H. Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2022; 2(1): 103-82.
4. Karcıoğlu, F., Çelik, Ü. Mobbing (Yıldırma) Ve Örgütsel Bağlılığa Etkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi. 2012; 26(1): 75-59.
5. Tınaz, P. İşyerinde Psikolojik Taciz Mobbing. Çalışma Ve Toplum. 2006; 4(11): 28-13.
6. Mercanlıoğlu, Ç. Çalışma Hayatında Psikolojik Tacizin (Mobbing) Nedenleri, Sonuçları ve Türkiye'deki Hukuksal Gelişimi. Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 2010; 2(2): 46-37.
7. Leymann, H. "The Content and Development of Mobbing at Work". European journal of work and organizational psychology. 1996, 5 (2): 184-165.
8. Av. Hanifi Bayri. "Mobbing Türleri". Erişim tarihi: 31.05.2023. Erişim adresi: <https://hanifibayri.av.tr/bm/mobbing-turleri/>
9. Semerci, M., Aktürk, İ., Yaman, Ö. M. Farklı Cinsel Kimliklerdeki Bireylerin Çocukluk Dönemi Aile İlişkileri: "Bizim Hikayemiz Ailede Başlar". İmgelem. 2023; 7(12): 206-171.
10. Güner, P. Cinsel Kimlik Gelişimi. Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics. 2016; 2(1): 14-9.
11. Kaos GL. "İş Dünyasında Zorbalık ve Mobbing Arasındaki Farklar". Erişim tarihi: 10.11.2016. Erişim adresi: <https://kaosgl.org/haber/is-dunyasinda-zorbalik-ve-mobbing-arasindaki-farklar>
12. Family Lives. "Sexual Bullying". Erişim tarihi: 10.2024. Erişim adresi: <https://www.familylives.org.uk/advice/bullying/general-advice/what-is-sexual-bullying>

13. Gdl, ., olak, . İşyerinde Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimlięi Bağlamında Mobbingin Ruh Sağlığına Etkisi. TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi. 2017; 17(65): 34-28.
14. Türkiye LGBTİ Birliği. "Ortaokulda Eşcinsel Olmak". Erişim tarihi: 29.11.2015. Erişim adresi: <https://lgbti.org/ortaokulda-escinsel-olmak/>
15. Baltacı, A. Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2019; 5(2): 388-368.
16. Pathak, V. & Jena, B. & Kalra, S. Nitel Araştırma. Klinik Araştırmalarda Perspektifler. 2013; 4 (3): 192.
17. Knight, S. M. A Phenomenological Study Of The Influence Of Masculinity On Peer Accountability In Fraternities. The University of North Carolina. 2024.
18. Tekin, H. H., Tekin, H. Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. İstanbul University Journal Of Sociology. 2012; 3(13): 116-101.
19. Altunay, E., Oral, G., Yalçınkaya, M. Eğitim Kurumlarında Mobbing Uygulamalarına İlişkin Nitel Bir Araştırma. Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi. 2014; 4(1): 80-62.
20. zbek Baştuğ, . Y., Taneri, P. O. Çocuklarda Zorbalık Davranışları, Kaygı ve Sosyal Kaygı Arasındaki İlişki. ankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2023; 14(2): 247-211.
21. Menestrel, S. L. Preventing bullying: Consequences, prevention, and intervention. Journal of Youth Development. 2020; 15(3): 26-8.
22. Kahraman, A. Çocukluk ağı Travmaları İle znel İyi Oluş Arasındaki İlişkide Kişisel Biriciklik Algısının Aracı Rolü: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi alışması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel niversitesi, 2018.
23. zen, Y. Psikolojik Travmalardan Korunma Ve Tedavi. Kesit Akademi Dergisi. 2018;(14): 230-216.
24. Dewey, S. E. Bullying victimization: The impact of childhood bullying and long-term effects during adulthood. 2015.
25. Liu, D. & Jiang, S. The relationship between stress events and mental health: The role of cognitive flexibility and coping style. The Educational Review. 2024; 8(1): 146-142.

26. Güçlü, N. Stres Yönetimi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2001; 21(1).

EK-1 Soru Formu

Demografik Sorular

Kendinizden bahsedebilir misiniz?

- Yaş •Eğitim düzeyi (sınıf ve kademe) •Meslek
- Nerede doğdunuz? •Nerede yaşıyorsunuz?
- Cinsel mobbinge maruz kaldınız mı?

Mülakat Soruları

1. Çocukluk döneminizden kalan “iyi ki” leriniz nelerdi?

Sondaj: Çocukluk döneminizden kalan “keşke” leriniz nelerdi?

2. Okul hayatınız nasıl geçti?

3. Cinsel mobbingi nasıl tanımlarsınız?

Sondaj: Toplumda cinsel mobbingi nasıl gözlemliyorsunuz?

Sondaj: Cinsel mobbing kalıpları/ söylemleri (“erkek fatma, top, gay...”) hakkında ne düşünüyorsunuz?

4. Cinsel mobbinge maruz kaldığınız ilk deneyiminizden nasıl bahsedersiniz?

Sondaj: O dönemde sizi rahatsız eden durumlar neydi?

Sondaj: Bu durumda nasıl hissediyordunuz?

5. Mahalle, aile, akraba, cami, apartman, köy gibi mekanlardan hangilerinde maruz kaldınız?

Sondaj: Hangi dönemde daha ağır yaşadınız?

6. Çevreniz tarafından mobbinge uğrarken tepkileriniz nasıldı?

Sondaj: O güne dönseniz yine aynı tepkiyi mi verirsiniz?

7. Duygularınız zaman içerisinde nasıl bir değişiklik gösterdi?

8. Deneyimi yaşadığınızda cinsel mobbingin hayatınıza etkilerini nasıl ifade edersiniz?

Sondaj: Günlük yaşantıda çocukluk döneminizde etkileri oldu mu?

9. Sonucunda oluşan stresi yönetmek için ne yaptınız?

10. Birinden destek almak istediğinizde çekinceleriniz olmuş muydu? Neden?

Sondaj: Bu konuda profesyonel destek ile ilgili deneyim ve fikirleriniz nelerdir?

11. En büyük destekçiniz kimdi?

Sondaj: Başka destekçiler kimlerdi?

12. Yaşanılan mobbingin etkisi ne kadar sürmüştür?

Sondaj: Yetişkinlik döneminize etkisi hakkında ne söylemek istersiniz?

13. Bu deneyim sizde neleri değiştirdi?

14. Bu durumu önlemek için önerileriniz ve bu durumdan mağdur kişilere tavsiyeleriniz nelerdir?

ARAŞTIRMA

DOI: 10.59007/meyadakademi.1590186

MOBBİNGE MARUZ KALMA VE RUHSAL BELİRTİLER ÖLÇEĞİ*

Nermin GÜRHAN**

Emel KAYA***

Resul KAYA****

Burhanettin KAYA*****

ÖZ

Mobbing uygulayanların hedef aldığı kişilerde mobbingin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan semptomların tanımlanması önemlidir. Bu amaçla ruhsal alt boyutları da içeren mobbing ölçeği geliştirilmiştir. Kamu ve özel sektörde çalışan ve meslekte en az 1 yıllık deneyime sahip 530 kişi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçek, Likert tipi beşli derecelendirme ölçeği olarak hazırlanmıştır (1-Hiçbir zaman, 2-Çok Nadiren, 3-Oldukça sık, 4-Çok sık, 5-Sürekli). Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla Açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve ölçeğin güvenilirliği ile ilgili olarak ise Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. AFA sonucuna göre toplam varyansın %71,232'sini ($KMO = .949$; $X^2(2145) = 47044.857$; $p = .00$) açıklayan 66 maddeden oluşan 6 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler; sırasıyla depresyon/post travmatik stres bozukluğu, kişiliğe yönelik yıldırma eylemi, işe yönelik yıldırma eylemi, özlük haklara yönelik yıldırma eylemi, idarenin yıldırma eylemine katılımı ve öz kıyım düşüncesi olarak adlandırılmıştır. Ölçeğinin güvenilirliği ile ilgili Cronbach Alfa katsayısı .98 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara dayanarak Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeği'nin çalışanlar için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Mobbing, Ruhsal Belirti, Geçerlik, Güvenirlik, Ölçek.

MOBBING AND PSYCHOLOGICAL SYMPTOMS SCALE**ABSTRACT**

It is importance to define mobbing and the consequent symptoms that appear in people targeted by mobbing perpetrators. To this end, a mobbing scale has been developed including the psychological sub-dimensions. The sample of the study consisted of 530 people with a professional background of at least one year in the public and private sector. The scale developed by the researchers was designed as a five-point Likert type scale (1-Strongly disagree, 2-Disagree, 3-Neutral, 4-Agree, 5-Strongly agree). Exploratory Factor Analysis (EFA) was used to determine the factor structure of the scale, and Cronbach Alpha internal consistency coefficients were calculated to measure the reliability of the scale. Based on the results of EFA, a structure with 6 factors and 66 items was obtained, which explored % the 71,232% of the variance (KMO= .949; $X^2(2145) = 47044.857$; $p = .00$). These factors were defined as depression/post-traumatic stress disorder, mobbing focusing on personality traits, mobbing focusing on working style, mobbing focusing on personal rights, involvement of management in the mobbing process and suicide ideation respectively. The Cronbach Alpha coefficient regarding the scale reliability was calculated to be .98. Based on the results of the study, the Mobbing and Psychological Symptoms Scale can be regarded as a valid and reliable measurement tool for employees.

Keywords: Mobbing, Psychological Symptoms, Validity, Reliability, Scale.

****Prof. Dr., Uluslararası Sağlık Turizmi Enstitüsü /UKA Kongre, ORCID ID: 0000-0002-3472-7115, E-Posta: ngurhangurhan@gmail.com**

*****Sorumlu Yazar, Arş. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-9932-0976, E-Posta: emelgur@karatekin.edu.tr**

*****Zabıt Kâtibi, Akçaabat 1. Asliye Ceza Mahkemesi, ORCID ID: 0000-0001-5621-1526, E-Posta: res.kaya61@hotmail.com**

******Prof. Dr., Serbest Hekim, ORCID ID: 0000-0002-6480-1451, E-Posta: burha65@yahoo.com**

***Bu çalışma V. Uluslararası IX. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur (20-23 Kasım 2018)**

Geliş tarihi: 23.11.2024, Kabul tarihi: 17.01.2025

1. GİRİŞ

Mobbing (Yıldırma), çalışma hayatının en ciddi sosyal sorunları arasında ilk sıralarda yer aldığından göz ardı veya ihmal edilmeden büyük bir duyarlılık ve ciddiyetle ele alınması gereken bir konudur.

İş yerlerinde gerçekleşen mobbing davranışlarında, mobbingi uygulayanlara yönelik çok fazla bilgi elde edilememektedir. Çünkü çok az mobbing mağduru, uzun süreli ve daha ağır mobbinge (kişilik-meslek-sosyal hayat vb yönelik tüm mobbing uygulamalarına) maruz kalma veya işini kaybetme gibi nedenlerden dolayı mobbingi açığa çıkarmakta ve mağdurların mobbingden etkilenme boyutu da detaylı bir şekilde değerlendirilememektedir. Oysa mağdurlar olumsuz bu davranışlardan oldukça fazla etkilenmekte ve sağlıklarını kaybetmektedir. Mobbinge maruz kalma sonucu mağdurlar, oluşan fiziksel, ruhsal ve sosyal tüm belirtileri göstermekte ve buna bağlı olarak kalp krizi, post travmatik stres bozukluğu, depresyon, cilt problemleri vb. gibi önemli sağlık problemleri yaşamaktadırlar.

Literatürde yer alan ulusal ve uluslararası mobbing ölçekleri incelenmiş ve var olan mobbing ölçeklerinin mobbinge maruziyetin var ya da yok olmasına yönelik olduğu görülmüştür. Oysa mobbinge maruz kalmak birçok fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklara neden olmaktadır ve özellikle ruhsal rahatsızlıkların saptanması da güçtür. Aynı zamanda mobbing post travmatik stres bozukluğu etkisi yaratması nedeni ile bazen öz kıyım girişimi ile sonlanabilmektedir. Bireylerin mobbinge maruz kalması dışında kendilerinde ortaya çıkan ruhsal rahatsızlık boyutlarının saptanmasının önemli olması nedeni ile böyle bir ölçeğe ihtiyaç duyulmuştur.

Özellikle etkilenen ruhsal sağlığın değerlendirilmesi ise oldukça zor ve imkânsız bir hal almaktadır (1,2,3,4). Mobbinge maruz kalma ve kaldıktan sonra oluşan ruhsal belirtileri saptamak oldukça önemli bir yer teşkil

etmektedir. Bu amaçla ruhsal alt boyutları içeren bir mobbing ölçeği geliştirilmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın örneklemi, amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olup hizmet sektöründe en az 1 yıldır aynı kurumda çalışanlar örneklemi oluşturmaktadır. Kişilerle mail adresleri üzerinden iletişime geçilmiş ve çalışmanın içeriğini ve amacı anlatan kısa bir bilgi ile birlikte anket formu gönderilmiştir. Ankete katılanlar örnekleme yer almıştır. Özel ve kamu sektöründe çalışan ve meslekte en az 1 yıllık deneyime sahip olan 530 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü, faktör analizine tabi tutulacak madde sayısının en az beş katı büyüklükte olmalıdır (5). Bu nedenle, çalışma grubunun analiz için yeterli büyüklükte olduğu söylenilebilir. Çalışma, Ekim 2017– Eylül 2018 tarihleri arasında yürütülmüştür.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. **Sosyodemografik bilgi formu:** Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve çalıştığı sektörü kapsayacak şekilde hazırlanan sosyodemografik bilgi formu kullanılmıştır.

2.2.2. **Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeği'nin Geliştirilme Aşaması:** Araştırmacılar tarafından etnografik gözlem ve literatür eşliğinde 125 madde halinde oluşturulan ölçek; üç psikiyatrist, 3 psikiyatri hemşiresi, iki psikolog ve üç mobbing alanında çalışmaları olan uzmanlara gönderilerek değerlendirilmiş ve alan uzmanlarından her bir maddeye 1-5 arası puan vermeleri istenmiştir. 3-5 puan alan maddeler seçilerek, taslak ölçek 105 madde olarak belirlenmiştir. Daha

sonra oluşturulan bu taslak ölçek, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan kırk kişiye ön uygulama olarak yapılmıştır. Uygulama sonucunda benzer ve anlaşılma sıkıntı olan beş madde daha atılarak ölçek 100 madde olarak tamamlanmıştır. Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeği Likert tipi beşli derecelendirme ölçeği olarak hazırlanmıştır (1-Hiçbir zaman, 2-Çok Nadiren, 3-Oldukça sık, 4-Çok sık, 5-Sürekli).

2.2.3. İstatistiksel Değerlendirme: Verilerin analiz edilmesinde The Statistice Package for Social Sciences (SPSS) 22.00 hazır yazılımları kullanılmıştır. Çalışmaya katılan kişilerin cinsiyet ve eğitim düzeyleri açısından sayı ve yüzde dağılımları; yaş ortalaması, çalışma yılı ve aynı kurumda çalışma yılı açısından ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır. Geliştirilen ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Temel Bileşenler Analizi (TBA) ve maddelerin yer aldığı faktörlerin belirlenmesinde Varimax Tekniği kullanılmıştır. Bu analizde ölçekte yer alan maddelerin hangi faktörler ile ilgili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Örneklemen yeterliliği Kaiser-Meyer-Olkin(KMO) Katsayısı ve Bartlett Sphericity Testleri ile test edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarıyla ve toplam ölçek puanıyla korelasyonu Pearson Korelasyon Analizi ile analiz edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık anlamındaki güvenirliği ise Cronbach Alfa Katsayısı ile test edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Çalışmaya katılan 530 katılımcının %51'i kadın olup, yaş ortalaması 32.73 ± 7.24 yaş ve çalışma yılı 9.85 ± 6.47 yıl ve aynı kurumda çalışma yılı 5.65 ± 4.84 yıldır. Katılımcıların %95'i kamu sektöründe çalışmaktadır.

Ayrıca, %57'si meslek lisesi ve ön lisans mezunu olup, %25'i lisans ve %18'i lisansüstü eğitim mezunudur.

3.2. Ölçeğin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Yüz maddeden oluşan ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla AFA yapılmıştır. Örneklem yeterliliği için ile test edilen KMO değeri .950 olarak hesaplanmış ve Barlett testi sonucu elde edilen Chi-square test istatistiği sonucunun anlamlı olduğu görülmüştür ($KMO = .950$; $X^2(4950) = 74141.488$; $p = .00$). Açıklayıcı faktör analizinde (AFA) öz değeri 1'in üzerinde olan 14 bileşen olduğu görülmüştür. Faktörlerin toplam varyansa yaptıkları katkı %77.147'dir. Yapılan analizde maddeler binişiklik ve faktör yük değerlerinin kabul düzeyini karşılayıp karşılamaması açısından değerlendirildiğinde binişik olan ve faktör yükleri düşük olan ($<.40$) (6) 34 madde ölçekten çıkarılmış ve kalan maddelerle AFA tekrarlanmıştır. Bu 66 maddeli yapının toplam varyansa yaptığı katkı %71.232 ($KMO = .949$; $X^2(2145) = 47044.857$; $p = .00$) olarak belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda kalan 6 faktörlü ve 66 maddeli yapı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Bu faktörler; sırasıyla depresyon/post travmatik stres bozukluğu, kişiliğe yönelik yıldırma eylemi, işe yönelik yıldırma eylemi, özlük haklara yönelik yıldırma eylemi, idarenin yıldırma eylemine katılımı ve öz kırım düşüncesi olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 1. Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeğinin AFA değerleri

		Faktörler				
	depresyon/ post travmatik stres bozukluğu	kişiliğe yönelik yıldırma eylemi	iş yönelik yıldırma eylemi	özlük haklara yönelik yıldırma eylemi	idarenin yıldırma eylemi	öz kayımdüşün cesi
75. Geleceğe umut ve coşku ile bakamıyorum/bakmıyorum	.891					
79. Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor	.888					
76. Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum	.885					
78. Geleceğe yönelik büyük inancım yok	.861					
72. İşe gitmek bana işkence gibi gelmeye başladı	.858					
77. Geleceğimi karanlık görüyorum	.857					
60. Geleceğe kaygı ile bakıyorum	.855					
73. Zevkle yaptığım işlerimi artık yapmak istememeye başladım	.836					
70. Çok basit aktiviteleri bile yapacak enerjim olmadığını hissetmeye başladım	.809					
59. Günlük işlerimi yapmaktan zevk almıyorum	.807					
91. Her gün bugün ne olacak diye beklemeye başladım	.805					
57. İş yerinde çoğu zaman cesaretim kırılıyor.	.780					
85.Yakın çevremdeki kişilere bağırma ve kırmaya başladım	.763					
98.Daha önce kolaylıkla yapabildiğim işleri yapamayacağımı düşünmeye başladım.	.750					
88.Mide ağrılarım başladı	.745					
58.Kendimi değersiz ve işe yaramaz hissediyorum	.744					

84. Bana bu sıkıntıları yaratanı dövmek istedim	.725
63.Uykuya dalmakta zorlanmaya başladım	.710
83. Kendimi işe yaramaz hissetmeye başladım	.707
89. Kontrol dışı hareketlerim başladı (diş sıkma, yüz mimikleri vb)	.701
28. İşyerinde kontrol altında tutuldum ve her hareketim izlendi	.675
90. Kendimi tek başına kalmış, dışlanmış hissettim	.674
64.Gece yarıları uyanmaya ve bir daha uyuyamamaya başladım	.659
74.İşime odaklanmakta zorlanmaya başladım	.655
69.Her zamankinden daha fazla ağlıyorum	.653
67. Bir işe başlayabilmek için eskisine göre kendimi daha fazla zorlamam gerekiyor.	.627
95. Herkes hakkımda konuşuyor diye düşünmeye başladım	.601
99.Madde kullanımında (sigara, alkol vb) artma oldu.	.566
53. Tedavi /rapor (istirahat) almam engellendi	.533
49. Birlikte çalıştığım kişiler etkilenerek beni rahatsız edecek hal ve hareketler yaptırıldı(bağırarak konuşma, çekmeceler-kapı çarpmaları vb	.461
30. Benimle ilgili lakaplar takıldığını duydum	.828
33. Verilen görevleri, yapmadığım/beceremediğim bahane edilerek tüm görev ve yetkilerim elimden alındı	.800
36. Özel hayatım dedikodu konusu haline getirildi	.766
29. İşyerinde aşağılandım alaya maruz kaldım ve gülünç durumlara düşürüldüm	.714

48. Çevreme hareketlerimi kontrol edecek kişi/kişiler yerleştirildi	.709
40. İş yerimi değiştirmem için baskı ve tehdit gördüm	.701
37. İşyerinde sözlü, yazılı, görsel şaka, fıkra vb yollarla tacize maruz kaldım	.667
20. Sorunlu/problemlili olarak damgalandım	.667
8. İşyerimde açıkça dışlandım	.649
21. Psikolojik tacize maruz kaldığım dönemde çevremdeki insanlar benimle konuşmaktan çekindi	.645
32. Kılık kıyafetimle uğraşıldı ve alay konusu edildim	.644
24. Konumuma uygun görev/lerden alındım ve daha alt görevlere verildim	.641
42.Benim dışımda bölümümle ilgili toplantılar yapıldı ve sonuçları bana emir olarak geldi	.594
17. Projelerime onay verilmedi ve çalışmalar yapmam engellendi.	.592
19.Üstlerimin/meslektaşlarımla n/astlarımla benimle konuşması yasaklandı	.569
93.Kendimi beceriksiz bir iş yapamaz olarak hissetmeye başladım	.653
97. Günlük yaşamımı devam ettirmekte zorlanmaya başladım	.648
71.Tüm sorunun kendimde olduğunu düşünmeye başladım	.636
55. Sıkılğan ve utangaç biri oldum	.625
31. Verdiğim tüm kararlar sorgulandı	.607
9. İşimi yapabilmem için gerekli ve zorunlu malzemeler verilmedi/ kendin al dendi	.560
3. İş yerinde genellikle benimle yüksek ses tonu ile konuşuldu	.534
39. Yetkilerim kısıtlandı	.533

16. Uzmanlık alanımla uygun olmayan görev/ler verildi							.428
13. Suçum olmadığı halde disiplin ceza/cezaları verildi							.844
12. Hakkımda birçok soruşturmalar açıldı							.826
47. İsimsiz ve imzasız dilekçelerle asılsız şikâyetlere maruz kaldım							.774
46. Unvan değişiklik taleplerimde jüri/yetkililer/(yöneticilerim tarafından etkilendi							.683
2.İş yerinde olmama ve işlerimi yapmama rağmen işe gelmemiş ve işleri yapmamış gibi hakkımda yasal işlemler yapıldı							.650
26. Yöneticilerle görüşme talebim reddedildi/cevaplanmadı ya da işimi aksatacak şekilde geç verildi							.609
15. Geçici görev/görevlerle iş yerimden uzaklaştırıldım							.589
22. Psikolojik tacize maruz kaldığım dönemde bir üst makama yaptığım şikâyetler işleme konulmadı/sonuç alamadım							.565
54. İstirahat raporu veren kişilere baskı uygulandı ve rapor vermeleri engellendi/engellenmeye çalışıldı							.538
82. Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim var.							.798
81.Sık sık hayatıma son verme fikri aklıma geliyor							.764
80. Ölümü hak etmiş olduğumu düşünüyorum							.675
Özdeğerler	33.157	5.354	2.547	2.305	1.938	1.711	
Açıkladığı varyans	50.238	8.112	3.860	3.492	2.936	2.593	

Yapılan analiz sonucunda, Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeği 6 faktör altında toplanmıştır. Alt ölçek düzeyinde faktör yük değerleri depresyon/post travmatik stres bozukluğu alt boyutu için .46 ile .89 arasında, kişiliğe yönelik yıldırma eylemi alt boyutu için .57 ile .83 arasında, işe yönelik yıldırma eylemi alt boyutu için .43 ile .65 arasında, özlük haklara yönelik yıldırma eylemi alt boyutu için .65 ile .84 arasında, idarenin yıldırma eylemine katılımı alt boyutu için .54 ile .61 arasında ve son boyut olan öz kırım düşüncesi için .68 ile .80 arasında değişmektedir (Tablo 1). Çok faktörlü desenlerde, açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli olarak kabul edilmektedir (7). Böylece, alt ölçeklerin toplam varyansa yaptığı katkının yeterli olduğu söylenebilir.

Alt boyutlarla birlikte oluşan faktörler toplam varyansın %71.232'sini açıklamaktadır. Birinci faktörün tek başına varyansın %50.238'sini, ikinci faktörün tek başına toplam varyansın %8.112'sini, üçüncü faktörün tek başına toplam varyansın %3,860'ını, dördüncü faktörün tek başına toplam varyansın %3.492'sini, beşinci faktörün tek başına toplam varyansın %2.936'sını ve altıncı faktörün tek başına toplam varyansın %2.593'ünü açıkladığı görülmektedir. Faktörlerin önem dereceleri ve ağırlığına ilişkin bilgi veren özdeğerin ise birinci faktör için 33.154, ikinci faktör için 5.354, üçüncü faktör için 2.547, dördüncü faktör için 2.305, beşinci faktör için 1.938 ve altıncı faktör için de 1.711 olduğu görülmektedir (Tablo 1).

İkinci faktörden sonraki faktörlerin varyansa yaptıkları katkının hem küçük olması hem de birbirine çok yakın olması o bileşenlerin neden hala ölçekte kaldığının sorusunu akla getirmektedir. Ancak, araştırmacılar, kalan faktörlerin yıldırma/mobbing boyutlarını ölçmeyi sağlaması, bireylerin hangi yıldırma eylemlerine maruz kaldığının saptanması gibi sebeplerinden dolayı kalmasının daha uygun olduğuna karar vermiştir.

Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeğinin oluşturan maddelerin yer aldıkları faktörlerle korelasyonları hesaplanmıştır. Ayrıca alt faktörler arası ilişkilerin belirlenmesi amacıyla faktörlerin birbirleriyle ve toplam ölçek puanıyla korelasyonu hesaplanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Alt Faktörlerin Birbirleriyle ve Toplam Ölçek Puanıyla İlişkisi

	1	2	3	4	5	6	7
1.depresyon/ post travmatik stres bozukluğu	1						
2.kişiliğe yönelik yıldırma eylemi	.730*	1					
3.işe yönelik yıldırma eylemi	.677*	.666*	1				
4.özlük haklara yönelik yıldırma eylemi	.409*	.584*	.417*	1			
5.idarenin yıldırma eylemine katılımı	.591*	.636*	.579*	.477*	1		
6.öz kıyım düşüncesi	.639*	.412*	.506*	.185*	.351*	1	
7.Toplam	.898*	.860*	.840*	.604*	.769*	.671*	1

*p<.001

Alt faktörler birbirleriyle ve toplam ölçekle pozitif ve anlamlı korelasyonlar göstermiştir. Bu bulgular ölçeğin yapı geçerliğini destekleyen kanıtlar olarak değerlendirilmiştir (Tablo 2).

3.3. Ölçeğin Güvenirliğe İlişkin Bulgular

Mobbinge Maruz Kalma ve Ruhsal Belirtiler Ölçeği güvenirliliği ile ilgili olarak Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bu ölçeğin tümü için Cronbach Alfa katsayısı .98 olup, ölçeğin birinci faktörü olan “depresyon/post travmatik stres bozukluğu” için .99, ikinci faktör olan “kişiliğe yönelik yıldırma eylemi” için .96, üçüncü faktör “işe yönelik yıldırma eylemi” için .87, dördüncü faktör “özlük haklar” yönelik yıldırma eylemi” için .88, beşinci faktör “idarenin yıldırma eylemine katılımı” için .73 ve altıncı faktör “öz kırım düşüncesi” için .92 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha değerinin her bir boyut için .70’den büyük olması ölçme sonuçlarının güvenirliliğinin bir kanıtı olarak ifade edilebilir (8). Böylece, elde edilen veriler ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ölçekte elde edilmiş olan 6 alt boyut diğer mobbing ölçeklerinde olmayan yıldırma eylemlerinin literatürde bahsedilen ve her daim vurgulanan maruziyeti göstermesi açısından önemlidir. Bireylerin yıldırma eyleminin hangi türüne maruz kaldığının bilinmesi birey üzerinde yaratmış olduğu etkiyi saptamak açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda yıldırma eyleminin bireyler üzerinde yaratmış olduğu ruhsal etkilerden bahsedilmekte fakat bunun ölçülmesini sağlamaya yönelik bir ölçek bulunmamaktadır.

Yıldırma /mobbinge yönelik var olan ölçeklerde kişiliğe, işe, özlük haklara yönelik maruz kalma ve idarenin yıldırma eylemine katılması gibi alt boyutlarını ölçmediği gibi yıldırma eylemine maruz kalan kişilerde ortaya çıktığından bahsedilen ruhsal sağlığa yönelik bir değerlendirmede bulunmamaktadır.

Oluşturulmuş olan bu ölçek sayesinde bireylerin hangi alanlarda mobbinge maruz kaldığının belirlenmesinin yanı sıra ruh sağlıklarının etkilenme durumu da somutlaştırılabilecektir. Yasal ya da tanısız olarak

zorluk çekilen bazı noktalara ışık tutabilmesi açısından da oldukça önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

1. Ören K. Sosyal sermayede "güven" unsuru ve işgücü performansına etkisi. Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi. 2007;9(1):71-90.
2. Dünder G, Acar A. İşyerinde psikolojik yıldırmaya (mobbing) maruz kalma sıklığı ile demografik özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. 2009;37(2):111-20.
3. Gürhan N. A'dan z'ye mobbing (iş yerinde psikolojik şiddet). Ankara: Akademisyen; 2013.
4. Gürhan N. Yıldırma (mobbing). Ankara: Nobel Tıp Yayınevi; 2019.
5. Tavşancıl E. Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2014.
6. DeVellis RF. Scale development: Theory and applications. CA: Sage Publications; 2003.
7. Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyüköztürk Ş. Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve Lisrel uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi; 2016.
8. Büyüköztürk Ş. Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi; 2007.